

י. ע. צורי

משפט התלמוד

ספר שביעי

משפט הדין

הוצאת "מרפז" ורשה.

תרפ"א. — 1921.

I. S. Zuri—Rzezak.

JUS TALMUDICUM

LIBER SEPTIMUS

JUS PROCESSUALE.

EDITIO „CENTRAL”

VARSOVIA—MDCCCXXI.

חלק ראשון.

הסתדרות בתי דינים.

א. קביעת בתי דינים.

קביעת בתי דינים היא דבר של רבים (תוספתא נו"ק פ"ב) ושייכת בעקרה למשפט הרבים והגדול.

מעמידין ב"ד לכל שבט ושבט ולכל עיר ועיר; ר' יהודה אומר אחד ממונה על כולם (ב"ד הגדול שכירוסלים ממונה על כולם); רשב"ג אומר מצוה על השבט לרדוף את שבטו (סנהדרין יז ע"ב ותוספתא).

אין מושיבין בחו"ל אלא בכל פלך ופלך (תוספתא סנהדרין ג' י):

אסור לדור בעיר שאין בה ב"ד מכין וחובשין (לרז, ירושלמי קדושין ספ"ד).

מתקנה עזרא בתי דינים קבועין בישי ובחמישי (כתובות ז ע"א מ'; ג ע"א לרז שמואל בר יחזק, קבלת רז כנראה. ז"ק פז ע"א).

עיר שאין בה שנים היודעים לדבר לשונות רבות (שנעים) ואחד לשמוע אין מושיבין בה סנהדרין (לרז סנהדרין יז ע"ב).

עיר שיש בה מאה ועשרים ראויה לסנהדרין (פל כ"ג); ר' נחמיה אומר מאתים ושששים (שכס שרי עשרות של מאתים ושששים הוא כ"ג, סנהדרין ז ע"ב מ'. י"ח ע"א).

שלשה בתי דינים של ע"א היו יושבים בירושלים: אחד על פתח הר הבית, אחד על פתח העזרה ואחד בלשכת הגזית (סנהדרין פו ע"ב ו').

ב. סמיכות.

ב"ד הדיוטות. אלה שאין להם סמיכה (שאינם מומחים) נקראים ב"ד

הדיוטות וכשרים הם דרין בנוגע לדברים רבים וכיגן לשם ב"ד (ולרצ גם אם לא הומונו וגם כסח, השיה הלחה סעיף ד).

סומכין אותו וקורין אותו רבי ונותנין לו רשית דרון קנסות (סנהדרין יג ע"ב).

מומחה לב"ד שטעה פטור מרשרם (לר"ע ככרות כח, וכן דעתו בר"ה אהס אפילו שוגגין).

נמילת רשות מנשיא, הנוטל רשות מנשיא בא"י ומריש נדותא בכבל, אם טעה אינו חוזר.

נותנין רשות למקצוע אחר (סנהדרין ח ע"ב).

ב"ד ישבגולח. (בעקרו מכוון בזה התלמוד לב"ד שנבגל). אין ממנין זקנים בחו"ל, לר' סמן הרומי (ככוריס ג, ג) וכן לרבו ריב"ל (סנהדרין יד), אבל ממנין זקנין לשעה ע"מ לחזור לא"י (לרצ"ן דקסרין), ור' יוחנן בעצמו סמך כעין זה לר' שמן בר בא ואמר לו: הרי אתה ברשותנו עד שתחזור (סנהדרין ה ע"ב). סימכים בא"י והם נסמכים גם לחו"ל (יד ע"א). לפיכך חשובים ב"ד שבבבל כהריוטות ולא כסמוכין (גיטין פה ע"ב לאכוי. כ"ק פד ע"ב למעלה ורש"י ד"ה אלהים), אינט נובים קנם (כן לר"ג בנגוד לר"ה? כ"ק כז ע"ב) בהיותו דבר שאין בו חסרון כים או, במלים אחרות, בהיותו עונש ודא השרומי ההפסד (הסוה כ"ק פד ע"א לרצ בדכר שאיט מזוי וגס ע"ב תוס' ד"ה אי נמי).

יש בכח בתי דינין שבבבל דרון בדברים השכיחים ומצוים כגון בהוראות ובהלואות ובעשוי גט אף שצריכים הם מומחים. הם נחשבים בזה כשליהיהם של דיניי א"י (גיטין פה ע"ב לרצ יוסף).

חכע הניזק לקבוע לו זמן ללכת לא"י, קובעין לו; היה המיזק מסרב, משמתין אותו (כ"ק עו ע"ב).

ג. בתי הדינין למדרגותיהם.

ד. ב"ד של ג'.

שנים שרנו, אין דיניהם דין, כן לחכמי א"י: ר' אבהו (סנהדרין כ ע"ב), ר' יוחנן ור"ל (סנהדרין א, א), בנגוד לשמואל שאומר: דיניהם דין אלא שנקרא ב"ד חצוף (סנהדרין ג ע"א. א, א. כרכות ז, א).

יחיד ומומחה. מומחה לרבים דן יחיד (ח ע"ב). יכול המומחה לכופף
דין (סנהדרין 6, 6). קבלו עליהם יחיד, הרי הוא דן יחודי (סג).

ב"ד הדיוטות. כב"ד הם לדברים רבים המפורטים הלאה סעיף ט השוה
עוד גיטין י ע"ב משנה.

ישיבת ב"ד ושאר המנהגים. אין ב"ד של ג' כב"ד אלא א"ב כגפן
יחד, כן לרב אדא בר אהבה, או עד שימנה אותם ב"ד עליו ויאמר להם:
הוּ דייני כן לרבא או שינהגו מעשה ב"ד ויקבעו מקום וישלחו שליח להזמין
ל"זה, כן למר בר רב אשי (סנהדרין כט ע"ב).

שיטת רב. לא כן שיטת רב: לדעתו כל הנעשה במעמד שלשה
כח ב"ד לו אף אם לא נתמנו בפירוש לשמש ב"ד, ולכן: הודה בפני שלשה
אף אם לא עשאו ב"ד, הרי הוא כאלו הודה בפני ב"ד וא"צ קנין לכתובת
שטד (סנהדרין כט ע"ב).

שלשה שנכנסו לבקר את החולה, רצו—כותבין, רצו—עושין דין, לרב
(סנהדרין לד ע"ב).

מחלוקת זו קדומה היא. בניטין ו, ז מ' נאמר: האימר לשלשה תנו גט
לאשתי, יאמרו לאחרים ויכתבו: מפני שעשאו ב"ד, דברי ר"מ, וזו ההלכה
שלח חנניה איש אונו מכות אסורין; מקובל אני...; אמר ר' יוסי נומינו
לשליח אף אנו מקובלים שאפילו אמר לב"ד הגדול שבירושלים תנו גט לאשתי
צריך שילמדו ויכתבו. בזה הננו רואים מחלוקת כפולה: לר"מ וחנניה
הדרוטים כח ב"ד גדול יעשות שליח אף אם לא צום לזה בפירוש, כל ג'
אנשים כב"ד הם אף אם לא עשאו ב"ד בפירוש. שתי הדעות האלה הן
ג"כ דעותיו של רב כאשר נראה למטה סעיף יט תחת זה שולל ר' יוס
התנא הגלילי, את הכח הזה מן הב"ד.

ה. ב"ד של כ"ג ושל שבעים ואחד.

ב"ד של כ"ג הוא שיש ב"ד ע"א.

סנהדרין של שבעים ואחד; רבי יהודה אומר משה עמהו. — א"ל אין
ב"ד שקול ותסתמך סנהדרין ג, ט.

הנשיא יושב באמצע ועל ידו כופלא שכב"ד (סנהדרין יו"ע"ב תוס' ד"ה אחד).
שלוש שורות של כ"ג ת"ח יושבים לפניהם.

כל אחד ואחד מכיר את מקומו. הוצרכו לסמך, סומכין אחד מן
הראשונים. אחד מן השניה בא לו לראשונה, לא במקום הראשון, כי אם
במקום מי שהיה אחריו. וכן מתקדמים כולם למעלה כדי מקום אחד ובוררין
להם עיר אחד מן הקהל. (בבלי, ג'ויתוספתא).

הם יושבים כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואים זה את זה. שני סיפורים
עומדין לפניהם אחד מימין ואחד משמאל.

חברי הסנהדרין. אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קימה. חכמה,
מראה וזקנה ויורעים ע' לשונות: שלא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן
(לר' יוחנן, סנהדרין יו"ע"ה). אין מושיבין בע"מ, וקן וסרים ומי שאין לו בנים;
רבי יהודה מוסיף אבזרי (סנהדרין לו. ה, ה). אין מושיבין אלא היודעין לטהר
את השרץ מה"ת (סנהדרין יו"לרכ). אין מושיבין סדך (יה"ע"ב). אין ממנין רק
כהנים, לויים וישראלים המיוחסים (המשיאין לכהנה), להוציא ממזר (לו"ע"ב).

הבחירה. הסנהדרין כותבין ושולחין בכך המקומות: "כל מי שהוא
חכם ושפל בדרך ודעת הכריות נוחה הימנו יהא הן בעירו; משם מעלין אותו
להר הבית, משם לעורה ומשם ללשכת הגזית (פ"א ע"ב).

ו. השתיכות הבית דין.

ז. השתיכות המקומית של בתי הדין.

מצוה ללכת אחר בית ועד וישיבת חכמים (סנהדרין לג"ע"ב).

אחר אומר נדון כאן ואחר אומר נלך למקום הועד, כופין אותו ורן
בעירו (כן דעת ר' אלעזר כנגד ר' יוחנן, אבל מוחלפת הטיה צירושלמי ג, ב). לא היה
בית הועד רחוק ממקום ב"ד הפשוט או שהיו ב"ד פשוט ונדול בעיר אחת,
שומעין לזה שאומר לבית ועד (ירושלמי ס"ט).

יבוק הלזה למאן לרון בערכאות שבסוריא (הדיוטית) ולבקש ללכת לעיר
אחרת (לר' יוחנן, סנהדרין כ"ג).

אמר המלוח נלך לבית הועד, כופין ללוח ללכת שם (החלוק בין מלוח

ללוח הוא לאמומר, סנהדרין לא ע"ב, אבל דומה לזה אומר ר' אלעזר שם כג ע"א).

שאלות ותשובות. ב"ד שבעירו כותבין ושייחין לב"ד הגדול שבמקום
הועד (שנירושלים ללשון הרמב"ם, סנהדרין ו, ו) אם הוצרך להם דבר ורנין כפי
אשר יבוא להם בכתב.

יבמה הולכת למקום היבם (סנהדרין לא ע"ב).

ה. השתיכות ענינית.

ט. ב"ד של ג' הדיוטות:

בשים ההפסד של שומר האבדה ע"י השמירה (ב"מ כג ע"ה).

במכירת פקדון המתקלקל (ב"מ לז ע"א). השוה ג"כ פסחים יג במעשה
דיוחנן חקיקאה ובירושמי שם.

בהפרת נדרים (או ביחיד מומחה, ב"ב קב ע"ב).

לחלוק נחלה (ב"ב קיג ע"ב; כתובות כו ע"א).

א"מנה המוכרה נכסים למוזנות שלא בפני ב"ד, צדיכה לכה"פ לב"ד
הריוטות (כן לר"ג, ב"מ ו ז ע"א).

השתיכות לבית-דין או פרסום ע"י עדים. ברברים אחדים מצריכים
חבטי גליל ונהרדעא עדים לפרסם הדבר וחבטי דרום—ב"ד. כגון בשליח
המביא גט ממדינת הים שצ"ל בפני נכתב ונחתם, הוא נותן לה את הגט
בפני ג' ר"ר חגיגא, ורר' יוחנן בפני ב' עדים (גיטין ה ע"ב).

המחאה נגד חוקת בתים בפני שנים, לר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן
רבי המובהק (לר' אבהו בשם ר' יוחנן בשני ג'). אבל בדרך כלל יש לנו לסמוך על מסורות
ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן בכל המקומות ששני מוסרים סותרים עלמם. כן יאל לנו
בכל מקום שיש צדיקו לבדוק. וכבר עמד ע"ז ר' זירא חכרו של רבז"א בעלמו, ברכות
לה ע"ב). לדעת רב כנראה יש צורך למחות בפני ג' (כן יש להוסיף מהמסופר
ב"ב לט ע"ב ובירושלמי מגידל בר מניומי שמחה לפני ג' תלמידי רב).

י. ב"ד של ג' מומחין

קנסות. כגון תשלומי כפל, ד' וה' בנ' מומחין (סנהדרין ח ע"ח לרז) ובסמביום (לרז, סנהדרין יג ע"ב למטה). השיה עוד ספורו שר רב (ע"ז ה ע"ב).

קדוש החדוש. במומחין (כ"כ קבא ע"א). עבור החדוש והשנה בנ', כן לר"מ; רשב"ג אומר בנ' מתחילין, נושאין ונותנין בה' וגומרין בו'; אם נמרו בנ', מעוברת.

עונשי הגוף. מכות בנ' (לר' ישמעאל ככ"ג).

משפט המשפחה. חליצה ומאונן בנ' מומחין.

עונש גוף לאחד וממון לעני במעשה אחד. מוציא שם רע בלי עדים שזנתה, שאין הוא בא אלא להפסידה את הכתובה, בב"ד של שלשה. באי עדים אח"ז שזנתה נידון בב"ד של כ"ג. הוציא שם רע בעדים, בכ"ג. הביא האב עדים להכחיש את הבעל, הר"ז בב"ד של כ"ג. הביא האב עדים להכחיש את הבעל על הוציאו שם רע שעונשו מכות ומאה סלע, בכ"ד של שלשה, כן לר"מ, לחכמים בב"ד של כ"ג, שדברי החבמים הם: מקום שהעדים נסקלין, שם הבעל לוקה ומשלם (כתובות ד, ה לפירושו של ר' יוסי בר זון. לר' מנא דעת החכמים שנס הפסדת הכתובה היא ככ"ג ודנריהם הם: מקום שהיא נסקלת היא מפסדת כתובתה, לפירושו של ר' יוסי בר זון החכמים תולים מכות הנעל בסקילת העדים, ויש להעיר ע"ז שלרבי ישמעאל מכות ככל מקום ככ"ג).

יא. ב"ד של כ"ג (כנסיה קטנה).

עונשי הגוף בכ"ג. מכות בכ"ג לר' ישמעאל, גם בהמית הנענשו בכ"ג.

ב"ד של שבעים ואחד (כנסיה גדולה).

ב"ד שבירושלים (ואת אומרת שכלכת הגויות) מסונה עד כל בתי הדינין, כן לרבי יהודה.

משפט בין-לאומי. אין מוציאין לבי-מת הרשות אלא על פי ב"ד של ע"א.

נפשות ידועות, כ"ג ונביא שקר נדונים בב"ד של ע"א. שבת
שחטא כולו או רובו נדון בב"ד של ע"א. עיר הנדחת בב"ד של ע"א.
בנין המקדש. אין מוסיפין עד העיר ועל העזרות אלא בב"ד של ע"א.

יב. ב"ד של בוררות.

זה בורר לו אחד וזה אחד, וחורים שני בעלי הדינין ובוררין להם
שלישי, כן לר"מ; חכאו'; שני הדיינין בוררין להם אחד.

יג. קבלה לב"ד של קרובים.

חזרה, אמר לו נאמנים עלי שלשה רועי בקר נאמן עלי אביך, יכול
לחזור בו, כן לר"מ; חכאו' אינו יכול לחזור בו. כל זה אם אמר: יאמר
אביך ואמחול לך (כי מחילה א"ל קנין, השוא אמנס ספר החמישי, משפט ההתחייבות
סעיף ה); אבל אם אמר כאשר יאמר אביך, כן אתן לך, הכול מודים שיכול
לחזור בו, כן לשמואל ור"י חייא בר אבא בשם ר' יוחנן בנגוד לר' יוסף
ב"ח (פאהדרין ג, ד. כנלי כד נתחלף ר' יוחנן בריב"ח. זלשון ריב"ח לריך אולי לגרום;
ואפילו אמר אין לי עסק כך).

אחר גמ"ד הכול מודים שאינו יכול לחזור בו, כן פר"ץ בנגוד לר'
יוחנן (כד ע"ז), וכן דעת רב (פאהדרין ג, ג מה"פ ד"ה שגסה). קבל עליו לפני
שלשה (כ"ד), אינו יכול לחזור בו (כן לרז סס).

אחר ההוצאה לפועל, זאת אומרת שנמלו הב"ד מזה ונתנו לזה, הביד
מודים שאינו יכול לחזור בו, כן לרב בנגוד לר' יוחנן ושמואל (פאהדרין ג, ד
זס נתחלפו השמות).

שימת הדרומים, לדרומים, רב ור"ץ, מצטמצמת שימת החזרה של
ר"מ רק על לפני גמ"ד, כמו כן אינו יכול לחזור בו אם קבל לפני ג',
בנגוד לזה דעת הגלילים שעולם יכול לחזור בו.

ד. סמכות הביד ויפוי-כחם.

הב"ד הם שלוחי בעלי הדינים: כאלו הובררו ע"י בעלי הדין. ב"ד
בומחין וסמוכים הרי הם כאלו קבלום עליהם כל ישראל והגיל הששין: סימחה
לרבים או: הצבור קבלום עליהם (סקלים ה, ג מ').

ביחוד ברר ר' נחמן את הענין הזה. כשליח שעושה לאחר ולא לעצמו
בן הם הב"ד (כתובות ק ע"א לר"ט). דומה לזה דעת הרמב"ם שב"ד המועין
בשום שוםם חוזר כדין השליח המועה: שאומר לו המשלח, לתקיני שלחתיך
הלא לעייתי (רי"ף ורמב"ם, מלוה ככ, טו וע"ש למגיד משנה).¹

טו. הכפיה.

יש שאין הב"ד כופין רק מבקשים יבמות ק"א ע"ב מ').

יש שאין בידי הב"ד רק לנער בנערה ולא לכופ (לכמותו דשע, לר' יוחנן,
כתובות ד, ח וע"ש פ"מ וזכנלי). הכפיה הוא לפעמים בדברים (כתובות נ ע"א ד"ה
עשיתוהו). כפיה ע"י מכות מרדות (הש"ס משפט העושין, ומצינו לפעמים
בפתוהו והודה (כ"מ כד ע"א; כ"ב קסז).

כופין הב"ד ומעשין לגרושין בפסולות, במוכה שחין (כתובות עז ע"א,
לשעמיס מנקשין ולא כופין יבמות ק"א ע"ב מ').

כופין על מדות סדום. (זה נהנה וזה לא חסר, כ"ב יב וע"ש). דומה לזה
כופין את הלוקח ליקח מותר השדה שנשאר אחר המדידה אם אין לו כל
ערך בשביל המוכר (כ"ב קד ע"א רש"ס ד"ה יעשה). שותף המודיר את חברו
בכופין אותו למכור את חלקו (גדרים מז ע"א מ' וע"ש ר"ן ד"ה חי אמרת).

כופין דיון בניו הקטנים, כופין לצדקה (כתובות מט ע"ב).

טז. הפקר ב"ד.

ביד הב"ד לתת נכסי יתומים כרבית דרבנן משום הפקר ב"ד (כ"מ ע
ע"א ורש"י ד"ה בני דילא), וכן לכתוב שמר הודאה בלי רשות המורה (רש"י סנהדרין

בט ע"ט. וכן לשון רש"י כתובות קו ע"א ד"ה מגיהי ספרים. הויה ג"כ גיטין ל ע"א רש"י ד"ה א"צ.

אין ב"ד יכול להפקיר למפרע. ולכן טעם ההפקר מתבשר היטב בדין קדושין באסורי הנאה מדרבנן בפסחים ובדין כפיה לקדושין בב"ב. משא"כ בגיטין ובכתובות שרוצים החכמים לבטל את הקדושין משעת גיטין ולמפרע הויה סעיף יו ד"ה שיטת.

יו. מעשה חוזה על דעת ב"ד.

על תנאי ב"ד. במשפט המקריש נאמר ע"י הגלילים שבקרבנות צביר בעשה הכול מסתמא על תנאי ב"ד: לב ב"ד מתנה עליהם (סנעות יא ע"א; מנחות עט ע"ב; כתובות קו ע"ב; טקלים ז, ד לר' יוחנן ור' יוחנן).

דומה לזה אנחנו מוצאים במשפט המשפחה בקדושין: כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש (כתובות ג ע"א בתנאי גט שלא נתקיימו מאונס; גיטין לג בבטול שליחת הגט). בכל אלה המקימות מפרש רש"י מטעם שלא קדש רק על פי המנהגים שהנהגין חכמי ישראל. אמנם בפסחים ו ע"א בדינו של רב במקדש בחיטי קורדנייתא ובדין אנס וקדש ב"ב מה מפרשים רש"י ירשב"ם מטעם הפקר.

תקנות ב"ד. תקנות ב"ד מרובות במשפט התלמוד. כולן הם על יסוד הפקר ב"ד.

לא ב"ד המתקנים שבדור ראשון, כי אם ב"ד שבדור הוצאת התקנה לפועל נחשבים כמפקירים (כן לדעת רש"י ב"ב לו ע"ט).

שיטת רש"י. בראותנו מן הציונים שלמעלה שרש"י שם לב במדה גדולה לברר סמיכות הב"ד ויפוי-כחו בדבר ההפקר וגם השתדל להעיר אותנו כי לא המתקנים והמחוקקים. כי אם המוציאים לפועל נחשבים כמפקירים, הנה יש לנו הרשות לבאר ע"י כל זה סבת הדבר שבחר רש"י בפסחים ונכרו. הרשב"ם בב"ב מח לבאר בטול הקדושין מדרבנן מטעם הפקר. ולא מטעם קדושין בתנאי למה שיאמרו החכמים: לפי דברי רש"י שב"ד המוציאים הם המפקירים א"כ אין הם יכולים להפקיר למפרע בשעת הגיטין את כסף הקדושין: שאולי לא היו אז ערוין חברי הב"ד בכלל.

יח. הקבלות והחזרה לפני ב"ד.

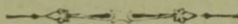
קבלה לפני ב"ד והזרה. לרב המקבל עליו לפני ב"ד אינו יכול לחזור בו (כנגד לאומר נאמן עלי אביך, סנהדרין ג, ג וע"ש מה"פ ד"ה שלשה). האמין עליו את חברו בשבועה פשוטה בלי שם ונקיטת חפץ, אינו יכול לחזור בו לחכמים בנגוד לר"מ (סנהדרין כד ע"א, וכנראה ע"פ החכמים משם שקבל עליו לפני ב"ד).

האמין עליו את חברו להיות נשבע וליטול, אינו יכול לחזור בו, כן לרב (ב"ב קנה ע"א דברים ששלה רבי אבא לרב יוסף בר חמא, והנה כל הדברים שם לרב הם כאשר נררנו בספר משפט הנכסים סעיף ע"ב).

בדברים הצריכים קנין אם נעשו לפני ב"ד, אין צורך בקנין (סנהדרין כט ע"ב לר"ז). בקשר עם זה הם דברי רב גיטין יג שבמעמד שלשתן קונים בלי קנין, כנראה הוא רואה בזה מעין ב"ד, אף כי הקונה והמקנה מכלל השלשה ונוגעים הם בדבר.

יט. כה הב"ד לעשות שליח שלא מדעת.

פרע מקצת חובו ב"ד מקרעין לו את השטר וכותבין לו שטר חדש מוסן ראשון. כן לרב, אבל לר' ירמיה בר אבא, שדעתו על פי רוב כדעת שמואל, עדיו מקרעין וכותבין (ב"ב קע ע"ב). יש לנגוע בדין מטעם נמירת השליחות. את הרעיון הזה אנו מוצאים אצל רב גם בגיטין סג ע"ב בשליח שטעה שאינו חוזר ועושה. מכל זה יוצא שכה הב"ד גדול לעשות שליח שלא מדעת המשלה ואף במקום שנפסק כה השליח בעשה המשלה. השוה לדוגמא לשון רש"י, סנהדרין כט ע"ב ד"ה שלשה. וכן דעת ר"מ גיטין ג, ז מ' בנגוד לרבי יוסי, השוה למעלה סעיף ו.

הלך שני

התובעים והתביעה.

כ. בעלי הריב (הכתות).

קטן. בדרך כלל תלויה ההתכשרות לדין בהתכשרות למעשה או בכטוים אחרים: הבן-דיניות תלויה בבן-מעשיות. לפי קטן שאין נתינתו כלום גם תביעתו אינה כלום.

הבן-דיניות (Prozessfähigkeit) תלויה בבן-המעשיות (Exercice des droits civils, Handelsfähigkeit) ולא בכח הזכויה (Jouissance des droits civils, Rechtsfähigkeit). כח הזכויה כולל לפי התלמוד את הכשרון לזכות בנכסים הנקנים והנתנים לו מאחר ושהוא זוכה בהם ע"י אחר; כח המעשה כולל את הכשרון לקנות בעצמו ודקנות לאחרים, ואת אומרת הכשרון לסגל ע"י עצמו זכות שונות לו ולאחרים.

על דבר הקשר שבין כח-הדיניות וכח המעשה השה שבועות ו, ו זב"ק קו וע"ש קו' ר' אבא בר ממל מאברה. בדרך כלל הדין הוא, אין גשבעין על מענת קטן:

השה ג"כ גיטין ה, ח לר' יוחנן ובבבלי סה.

מלכד זה אין הקטן בן דין (כטוול התנע) לפי שהיא כשלא בפני בעל הדין. השה הלאה סעיף כה ד"ה הטעם.

אפוטרופוס. האפוטרופוס יכול לדין במקום הקטן, ויש שממנים אפוטרופוס לשם הדין כמו בממין קטן יהויק (ז"ק לע), בכפיה לשחרור העבר (גיטין נ"ט"א למטה), בגבית שרה גזולה (ערכין כג ע"ג) ובירושה לרב קדושין מצ). השה כל זה בספר השלישי, משפט הירושה, הצוואה והמפקחות, סעיף לד.

שליחות. אין אדם יכול לעשות שליח לדין במקומו לפני הב"ד. יכול בעל דין השני לאמור לו: לא בעל-דברי אתה.

הרשאה (אורכתא). אבל יכול הוא לתת לו הרשאה על נכסיו שנדונים עליהם. היא כותב ומקנה לו בהרשאה את הנכסים שיש לו ביר איש ריבו

והוא נעשה ע"ז לבעל דינו, בני נהרדעא אימרים: אורכתא דלא כתיב בה:
זיל דון ואפיק לנפשיך לאו אורכתא היא. נהגו ג"כ להרשות לו מחצה או
שליש ויכול הוא לרון מתוך אנב על כל הנכסים כולם. לפי דעת אחרים
נחשב המורשה או הבא-ברשות לשותף. אבל לפי מסקנת ההלכה תורת שליח
עליו (כ"ק ע"ט). בנוגע למעשה התקנאה וצורתה, אין יכולת להקנות דק
ע"י קנין אנב: שהרי הנכסים ביד אחר וא"א לעשות בהם משיכה והגבהה.
וכן נוהגים להקנות לשליח ד' אמית בחצר (הסוה תוס' כ"ק קד ע"ב ד"ד אנב).

מקרי הצורך בשליחות. ביחוד יש צורך בהרשאה אם בעלי הדין
רחוקים איש מרעהו. כמו כן תקנו החכמים לרון ע"י שליחות בין אשה
גרושה ובעלה (כתובות כה ע"א וע"ה).

כא. מיתות בעלי הדין.

בעל הפירות ובעל הקרקע. יכול הבעל לרון גם על ע נכסי
מלוג של אשתו מטעם אנב: הואיל ודן הוא על הפירות, וא על
הקרקע (לאני גיטין נה).

שותפים. אחין שלא חלקו. דן אחד מן השותפין או אחד מן האחין
עם בעל הריב ונתחייב, נתחייב גם השותף השני או האח השני: שמן הסתם
שליחותו עשה, כן לרב הונא, תלמיד רב (כתובות זד).

שיומת רב. רב שם לבו ביחוד לברר ענין השליחות בסתם. השוה
לדוגמא דבריו ודבריו ר' אלעזר תלמידו ע"ז נג ע"ב.

המקבל אחריות. בא בע"ח של המוכר וטרף שדה מהלקוחות, אם
באחריות מוכר, יש לו רשות לרון עם הבע"ח, ויש אימרים גם אם שלא באחריות
מכר: משום שאומר לו המוכר, אין רצוני שיהיה ללוקח תרעומת עלי (לאני
כ"מ יד ע"ה).

הערה. לפעמים יש הבדל גדול בין אם הוא דן עם המוכר או
הלוקח, כגון אם העדים קרובים לזה ולזה או בניגע לגלגול שבועה. השוה
שם דבריו בעלי התוס'.

בשומרים. נגנב הפקדון והוכר הנגב, רצה השומר הרי הוא נשבע
שבאונס נגנב ומסתלק; רצה—עושה דין עם הנגב (כן לאני כנגד לרצא הסוכר
עושה דין, כ"ק קח ע"ב).

לוקח מן הגנב. גנב ומכר ואח"כ הוכר, הבעה"ב דין עם הגנב ולא עם הלוקח, כן לרב ור' חייא בננוד לר' ינאי ור' יוחנן (ב"ק קטו). כן לאבי שרז חולק בזה על ר' יוחנן.

דרכו של אביו. הננו רואים מד' הציונים שהבאנו שאביו שם לכו לברר את מיהות בעלי הריב ואת ההגשה לויין. (Intervention).

גוזל מן הגנב. גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר וגנבו, רצה גובה מזה, רצה גובה מזה (לר"ח, ב"ק קיא).

מושכיר ושוכר. לר' יוסי משכיר עומד במקום שוכר אם יש ריב. לזה האחרון וחברו (ב"מ מב ותוס' ד"ה הכא).

כב. התביעה.

כג. התישנות התביעה.

ע"ה. בעל חוב גובה לעולם אעפ"י שלא הוכיר (תוספתא כתובות יב, ג ולר' אלעזר כתובות יב, ה. הסוה ג"כ לרב שנת כתובות קד ע"ה).

מזונות יתומה. אלמנה ששהתה שנים ושלוש שנים ולא תבעה מזונותיה, אבדה אותן (לר' יוחנן כגס ר' יוסי בן זמרה, כתובות לו ע"ה).

כתובת אלמנה. כל זמן שהיא בבית אביה גובה כתובתה לעולם; בבית בעלה—עד כ"ה שנה; שיש בעשרים וחמש שנים לעשות טובה כנגד כתובתה, דברי ר"מ בשם רשב"ג; ר' ישמעאל אימר ג' שנים, וחכמים אומרים בבית אביה—עד כ"ה; בבית בעלה—לעולם (שניספת היא לתבע כתובת קד ע"ה; תוספתא יב, ג).

רוח השימות. לחכמים התישנות התביעה אות מחילה היא ולכן אין היא גובה בבית אביה אחרי כ"ה ששתיקתה סמן תביעה היא משא"כ בבית בעלה. לרשב"ג התישנות כ"ה שנים היא סנום ההוצאות שהיא עושה מנכסי היתומים לעשות טובה לשיכנותיה.

יורשיה. גם היורשים הבאים ברשותה מוכרין כתובתה עד כ"ה שנה (כתובות תוספתא יב, ג וזושה).

בין תביעה להביעה נותנין לה כ"ה שנה. מחאה בלבדה מספיקה, זאת אמרה שלא תבעה לפני ב"ד, אלא הוכירה ליתומיהן שאינה מוחלת (כתובות יב, ה).

אינה אברת רק עקר הכתובה, ולא התוספת שאינה רק מתנת הבעל ולא מתנאי ב"ד, כן לשיטת הרומים (כתובות קד ע"ב; גיטין ה, א בסוף והסוה ספר השני, משפט המשפחה, סעיף נו, ד"ה בנוגע להתישנות).

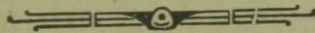
כתובת גרושה. גובה לעורם ודינה כבע"ח (לר' חילעי שגין כד).

מענת בתולים. לר"מ עד ל' יום (התלמוד מעמיד דבריו בנוגע לנאמן לומר לא בעלתי כל העת ואדם מעמיד עלמו רק ל' יום, אבל אם בעל אינו נאמן רק לאלתר, כתובות א, ד; יבמות קיא ע"ב).

כד. חלקי התביעה.

ננזל הבא לדרוש שדהו ופירות שעליה, יתבע תחלת עקר השרה ואח"כ פירותיה (כ"מ סו ע"א ולשון התלמוד, סתמא דמילתא").

הטוען אנסת את בתי, אנחנו אומרים שדעתו לתבוע קנס, ואין מחשבתו על בושה ופגם, כן לר"ש לפירושו של ר' יוחנן (שבועות לו; שבועות ה, ו; ושם סוף המסכתא בקרן וכפל. יש שם אמוראים המפרשים דברי ר"ש באופן אחר).

חלק שלישי

מהלך הדין.

כה. ההזמנה.

אין מומין רק ב"ד של שלשה. הומינו השליח מפי דיין אחד, אין זו הומנה. ביום הדין, בשני ובחמישי, אף מפי אחד הומנה היא (מנהלין כו ע"א). חותם השופט על ההזמנה (גיטין פח ע"א אלל רב והיא נקראת דסקיא).

המסרב לבא והוא בעיר, כותבין עליו פתיחה (פטר גדוי), והוא הוא הנקרא מורד (ב"ק קיג ע"א). המתפקר בשליח ב"ד ואינו נשמע לו, משמתין אותו; המצער אותו, מכין אותו מכות מרדות (כן עשה רב קדושין י"ג).

אין שליח ב"ד חייב משום לשון רע (מו"ק ט"ז). שליח ב"ד נאמן לענין שמחא (אכל לא לכתובת פתיחה).

הזר בו ואמר רוצה אני לבוא לדין, אין ממתנין לקרוע את הפתיחה עד בואו אלא קורעין מיד (נגד רבא ב"ק קיג ועל פי סתם התלמוד בדבור המתחיל "לא היא"). הדין הזה סובב על אינו שומע והוא הדין במסרב. הסוה אמנס רמכ"ס כה, ה'.

לא היה יושב קבוע בעיר, ארא יוצא ונכנס, נותנין לו זמן שני חמישי שני. עבר יום השני האחרון ולא בא, כותבין עליו פתיחה למחרת (לר"ס). אין נותנין זמן לחבלות (ב"ק לא ע"א לר' חנינא).

אין נותנין הומנה בימי ניסן ותשרי ולא בערבי שבתות ויו"ט.

כו. הדין שלא בפני הנתבע ובפני יתומים.

שיטת הדרומים והגלילים, לדרומים דנין שלא בפני הנתבע אם לא בא לב"ד. "אדם ששלחו אחויו נ' פעמים ולא בא, מקבלין את העדות שלא בפני בעל דין ועושין לו נזר דג". כג להדרומי ריב"ל (מנהלין ג, ט) וכן דעת

ד' אלעזר ור' שבתאי הדרומים והסוראים שם בנגוד לר' יוחנן. ומפורש אומר
ר' יצחק תלמיד ר' יוחנן „אין נפרעין שרא בפניו“ (כתובות ט, ח; בבלי פס,
בנגוד לר' האומר נפרעין שלא בפניו משום נעילת דעת בפני לוויין.

גם ר' אלכסא הדרומי מהלל מנהג בתני דיניו (הדרומים), לשלוח אנרות
כל ל' יום ולהחליט נכסיו בסוף תשעים (כתובות ט, ח). וכן דעת שמואל
בנהרדעא שאין גומרין דין בדיני נפשות שלא בפניו (סנהדרין עט ע"ג, השה
לגמול כ"ק קיב טק אס פתחו כבר גומרין שלא בפניו).

ממעם זה אומרים ג"כ חכמי הגריל שאין נפרעין מיתומים לפי שהוא
בשלא בפני הנתבע, כן לר' ינאי ור' יוחנן, חוץ מבתביעה שרבית אוכלת
בהן ולכתובת אשה משום מוונות או משום הניא (ולר' נתן אף לגולה ומיקין,
כתובות ט, ז). נגד זה אומר רב: יתומים האוכלים שלא להם ילכו אחרי
המניחם (ערכין כג וכן לר' השה לדעתו סנהדרין לא ותוס' ד"ה חייביה וכתובת פס
ע"א).

בקיום עמר. מקימין שטר שלא בפני בעל דין, כן לרב הסירא בנגוד
לר' יוחנן (ב"ק קיב ע"ג).

הערה. בספור שבין שמעון בן שמח עם הצדוקים אמרו לו החכמים
לינאי המלך בא הנה ויעידו בך על עבדו שהרג לנפשי: אמרה תורה יבוא
בעל השור ויעמוד על שורו (סנהדרין יט ע"א). על דבר שיצת הדרומים הנוטה
לרעת החכמים האחרים שכבשו פניהם בקרקע במעמד זה יש להזכיר על עיבדא
דומה לזה בניגע לנכרי ועבד הבא על בת ישראל אם הולד ממור. השה
ספר השני משפט המשפחה סעיף כה ד"ה מקור המחלוקת.

כשרנין הב"ד שרא בפני הנתבע הם טוענין ועוררין במקומו (תוס' גיטין
ב ע"א ד"ה ואס יט);

עדים מכחישין לערים אחרים שרא בפניהם: לפי שנגד העדות הם
מעידין ולא נגד העדים, כן לר' רב אבהו ור' בנגוד לרב ששת (כתובות כ).

כו. מושא ומתן.

גני סופרי הדיינין כותבין טענית אנשי הרוב (למעט לא ישנו טענותיהם,
ב"ב קס"א).

טוען וחוזר וטוען לתרין דבריו הראשונים (כן לעולא כנגוד נחמיה נהרדעא).
היתה הטענה השניה עוקרת לראשונה, אינו חוזר וטוען.

טענות שמוען חיץ לב"ד אינו כלום.

בשעת משא ומתן מוציאים את העדים לחיץ; ר' נחמיה אומר אף את
בעלי הדינין וכך היו נקיי הרעת בירושלים עושין (סנהדרין ל ע"א).

כח. ההמלצה (צדוד זכות).

פותחין בין לזכות ובין לחובה. למד זכות חוזר ומלמד חובה.

היושבים בשורות לפני החכמים ולא נתמנו ב"ד לכך אין מלמדין זכות,
טענות ירעות אין הב"ד טוענים בשבירו אם אין הוא טוען בעצמו.
כגון טענת משטה הייתי כך בהוראה (סנהדרין כט ע"א).

טוענין ללוקח מאחר ושלישי עורר עליו. טוענין גם ליורש במקרה זה
לרז זכד ז"כ כג ע"א; תוס' ז"מ יד ע"א ד"ה דינא הוא; תוס' כתובות קט ע"ב
ד"ה אל.

טוענין פרוע לגיבה מנכסים משועבדים וקנפרע שלא בפניו בשטר
ומחייבין את התובע להשבע (כתובות פו ע"א מ' ורש"י ד"ה מנכסים משועבדים).
טוענין דרוכלין המחזירין בעיירות כנוגע למחויק בביתם (ז"כ כט ע"ב).

אסור לדיינין לעשות עצמם כעורכי הדיינין, שדרכם לערוך זכיות בעל
דין אוהבם. אסור לדיינים ללמד לבעל דין מכירם איך לטעון ואסור להם
להפוך בזכותו (כתובות נב ע"א; פו ע"א).

כט. הפשרה.

הפשרה אינה לפי דין המשפט. הפשרה צריכה דעת מוכרעת, כן לר"מ
(סנהדרין א, ח ולגירסת התוס' המובאת במה"פ ד"ה אף)

דעת מוכרעת איננה ראייה ודאית, כי אם טעם מתקבל ומסתבר (השוה
כתובות כ, ב לר' יוחנן הלשון דעת מוכרעת).

הפשרה בשלשה, דברי ר"מ; חכאו' ביחיד.

הפשרה צריכה קנין (מסדרין ו ע"ב). אבל אין הוא יכול לחזור בו גם אם לא היה רק ב"ד של שנים (?).

בנו של ריה"ג אומר אסור לבצוע וכל הבצוע חוטא וכל המברך את הבצוע, הר"ז מנאץ: אלא יקוב הרין את ההר; ריב"ק אומר מותר לבצוע; ר"ש בן מנסיה (תלמיד ר"מ) אומר: שנים שבאו לפניך לדין, עד שלא תשמע דבריהם או אף משתשמע דבריהם ואין אתה יודע להיכן הרין נוטה, אתה רשאי לומר להם צאו ובצעו; משתשמע דבריהם ואתה יודע להיכן הרין נוטה, אי אתה רשאי לומר להם צאו ובצעו.

הלכה, רב אמר הלכה כריב"ק. וכן היה דרכו של רב הונא לשאל: ברין אתם חפצים או בפשרה (מסדרין ו).

רבא קורא לדוינו פשרה, דוינו חציצה (נ"ב קלג ע"ב).

במקרים ידועים אין מקום לדין כי אם לפערה

שתי ספינות עוברות בנהר ופוגעות זו בזו: אם עוברות שתיהן, שתיהן טובעות, אבל יכולות הן לעבור זו אחרי זו, הרין הוא שתדחה אינה טעונה מפני טעונה; היו שתיהן טעונות, הטל פשרה ביניהן (מסדרין לג ע"ב).

שני בעלי חובות אחד מוקדם ואחד מאוחר ואין בנכסי הלקיחות לגבות אלא כדו אחד וכתב הראשון סלוק לדוקח: אם יגבה השני יבוא בע"ח המוקדם ויגבה ממנו וישוב הלוקח ויגבה ממנו, שהרי כתב לו סלוק וכן הדבר חוזר הלילה עד שיעשו פשרה ביניהם (כתובות לה ע"א מ').

לפעמים נותנים הב"ד עצה לבע"ד איך לכלכל מעשיהם, כן נמצא ביבמה שנותנים ליבם עצה הגונה.

ל. ההוראה.

רוב. מטין על פי אחד בין לזכות ובין לחובה. מתחילין לשאול את הגדול.

דנין ביום וגומרין בלילה. דנין וגומרין בו ביום.

יא . פסק דין .

גמרו את הדין (או את המשא ומתן השווה הלאה נרנ) היו מכניסין לעדים (ולבעלי דין לר' נחמיה). הגדול שבדיינין אומר: איש פלוני אתה זכאי . . . (כט ע"א מ'). זה הוא הנקרא גמרי-דין לרב ולא גמר המשא ומתן (סנהדרין ו ע"ב והשוה משנה סנהדרין לא ע"א).

מופס כתב הפסק. מתחיל בקשון: דוברן פתגמי (וכרון דברים ודברי רש"י; לשון דיינים הוא, סנהדרין כט ע"ב; כ"ב קלו).

כותבין: פלוני ופלוני מוכין ופלוני ופלוני מחייבין, כן לר"ל; ר' יוחנן אומר כותבין סתם: זכאי; ר' אדעור מכריע ואומר: כותבין: מדבריהם גורכה פלוני (סנהדרין ל ע"א).

ישון חשוד. היה כתוב (בשטר הולאה) בלשון דיינים כגון במותב תלהא הוינא וכדומה, ולא היו חתומים עליו כי אם שנים, יש שחוששין לב"ד טועין (השוה כל הדעות וחלוקי הדינים בזה בסנהדרין ל ע"א).

שמר זכותא. פסק דין לזכות (קדושין עד; כ"ק כח ע"א; כ"ב נג ע"ב). אמר הנאשם: כתבו ותנו לי מאי זה טעם דנתוני, כותבין ונותנין לו (סנהדרין לא).

גזרי דינין. השוה ב"מ א, ט תוספתא; שביעות י, א.

היה גז"ר מתמיה וחשוד בעיני הנאשם, עד הב"ד להודיע טעם הדבר. כותבין כתב זכות וחותמין אותו על תנאי כשיחברר ונותנין אותו ביד שלישי או משאירין אותו ביד ב"ד (ואין בזה מטוס מחוי כשקרא. כתובות פ"ה ע"א).

הוצאות שעשו ב"ד לרגלי סרובם והתפקרותם של בעלי דינים, עליהם לשלם (השוה רמב"ם: סנהדרין כה, ח; וכהנהגות מיימוניות סמן ב).

אסור לו לקחת שכר לדון ואם לקח דינו בטל; אבל נוטל הוא שכר בטול מלאכתו (כן לר"ה סנהדרין א, א).

נקרע פסק הדין ועדיין בעלי הדינין עומדים לפני הדיין, הרי הוא נאמן לאמור לזה זכיתי ולזה חייבתי (אחר הדין הרי הוא ככל אלס, תוספתא כ"מ א, י; קדושין עד ע"א):

הטוען פרעתי אחרי פסק דין, אינו נאמן: שכבר הוחזק כפרן, כן לר' יוחנן (שנועות ו. ב. והשוה לר"ג ב"מ יז).

בב. בקורת הדין וסתירתו (Revision)

בג. גלוי מעות.

ע"י מעות. טעו ב"ד בדבר תורה, חוזר הדין (כתובות פ"ד).

טעו בדבר משנה, חוזר ג"כ (לר"ב שנת כ"ט ר' אסי. סנהדרין ו. אמנם לר' יוחנן אינו חוזר כתובות ט, ב וכנראה כנגוד לר"ל).

טעה בשקול הרעת, זאת אימרת בפסק ההלכה, אינו חוזר (כן לר' יוחנן ור"ל. כתובות ט, ב): לפי שיכול בעל דין לוטר: דעתך הקורמת צודקת (סנהדרין לג ע"א רש"י ד"ה כנומחה) (טעה בשקול הדעת נקרא טעות בפסק ההלכה כנראה שאין הלכה כמותו).

היה שם ב"ד אחר גדול ממנו בחכמה ובמנין, מחזירין (כן לר"ב נתמן, יש כזה מעין קריאת עורה, apellation).

שני בתי דינין בעיה אחת, מותר לכל אחד לפסוק את ההלכה כפי הנראה בעיניו ואין אחד מחזיר דברי חברו (יבמות יד ע"ב לר"ב כנגוד לאביי).

אחריות הב"ד במעות. מוטחה לרבים פטור מלשלם (סנהדרין לג ע"א) וכן דעת ר"ע. השוה למענה סעיף ב: הנוטל רשות מנשיא בא"י ומריש גלותא כבבר, אם טעה פטור מלשלם (סנהדרין ח).

לד. סתירה ע"י הבאת ראיות חדשות.

סתירה ע"י ראיות חדשות. יצא חייב הרי הוא סותר את הדין כל זמן שיביא ראיה. אומרים לו: כל ראיות שיש לך הבא מכאן עד ל' יום. מצא לאחר ל, אינו סותר; אמר רשב"ג: מה יעשה שלא מצא בתוך ל'! (סנהדרין ד, ו). אמרו לו הבא ראיה ואמר אין לי ואח"כ הביא, אינו כלום; רשב"ג אומר: מה יעשה זה שלא היה יודע שיש לו ראיה ועדים ומצא.

דיני ממונות מחורין בין לזכות ובין לחובה (נכ"ד סהכירו שעטו או שיש
לזכות, סנהדרין לז).

לה. אם גם אחרי הסתירה נשאר הדבר בספק.

שיטת רב. בספקות אנחנו מעמידים הדבר בחזקת הבעלים. הוציא
ב"ד נכסים מיד הבעלים על יסוד ראיה ואח"כ הוכחשה הראיה, אין מוציאין
מיד זה שנתן לו ברין: שהרי בין כך ובין כך הדבר בספק הוא:

לאחר עדים שהשדה של אביו היא ולשני שאכלה שלש שנים ואח"כ
הביא הראשון עדים שמת מתוכה מוציאין אותה מידה. הוכחשו העדים
והרי הדבר שב לכלל ספק (וכלל ספק משאירין הדבר בחזקת בעליו), רב אומר:
כשנתת על פי ב"ד נתת, מכאן ואילך המוציא מחברו עליו הראיה; ר"נ אומר:
אנחנו הוצאנוה, אנחנו נשיבנה לו (נ"ב ג, ד;)

הננו רואים כי לרב פסק הדין אינו נסתר רק בראיה ברורה.

וכן לשון דודו רבי חייא: מה שנתת על פי ב"ד נתת, ב"קו, ז ובסנהדרין
כט ע"ב הלשון: כבר הורה זקן.

עדים וראות עין אחרי הדין. נשאה על פי ב' עדים ובא הבעל,
הר"ז לא תצא, כן לרב יבמות פח ע"א ולתלמידו ר' אמי יבמות טו, א. והתנודו
עליו אבוב דשמואל ושמואל. השוה ספר השני, משפט המשפחה, סעיף כ, ד"ה
רוח השיטה.

שבועה ועדים אח"ז. נשבע ונפטר ואח"כ באו עדים, הר"ז פטור ועומר,
לרב: שכבר קנה בשבועה או לשון תלמידו: שכבר נזלתו שבועה (נ"ק קז
שנועות ז, ב).

פסק דין של יחלוקו מספק ואח"כ נודדה תביעת ממ"נ. ספק ויבם
שחקו בנכסי המת ואח"כ מת היבם ובאו הספק ובני היבם לחלוק והרי הוא
טוען ממ"נ: אם אחיכם אני, תני לי חלק עמכם, ואם אין אני אחיכם כי אם
בן המת הראשון, תנו לי ירושת היבם שירש חצי נכסי אבי! רב אמר קם הדין
הראשון: ר' ירמיה (בר אבא רגיל לאמור כסס שמואל) אומר: חזור הדין
(יבמות לו ע"ב).

לו. ערר על הב"ד (Cassation)

ערר על הדיינים. היה בעל דין אחר עורר על אחר מחברי הב"ד ערר של גולנות, אם לפני חתימתן (נקיט שרות), חבריו מעידין עליו שהוא בשר.

שני ערים שעררו, ערות הב"ד בשנים נגד שנים היא (תוס' כתובות כב ד"ה תרי ותרי). היו מעידים שעשה תשובה, נאמנין.

היו שנים מעררים ערר של קרבה, חבריו נאמנין להעיד עליו לעולם (לפי שאין הדבר גנאי להם ולכן נאמנים, לרב כתובות סט).

זה פוסל דייני של זה וזה—דייני של זה, כן לר"מ; חכאו' בזמן שהוא מביא עדיהם ראיה שהן קרובין או פסולין. (דברי ר"מ קט"ו להבין. ר' יוחנן מעמיד דבריו בעורר שעורר גם על העדים וגם על הב"ד ומנאל דבריו מכוונים על העדים, לכן נאמן גם על הדיינין, וכן דעת ר"ז סנהדרין ג, ב: בטפילה שיינו).

ערר על העדים. זה פוסל עריו של זה וזה—עריו של זה, דברי ר"מ; חכאו' אימתי—בזמן שהיא מביא ראיה עליהם. . . (ר"ל מעמיד דברי ר"מ בעד אחד ולשונו: פה קדוש כר"מ יאמר דבר כזה! — ר' יוחנן מעמיד דבריו במקום שאין העורר נוגע. השוה סנהדרין כד ע"ב לר' אבין; ירושלמי ג, ג).

לו. ההוצאה לפועל.

לח. ההוצאה לפועל בעצמו.

חזרת הגביה. הגבה הלוי את שדהו מעצמו (מחוסר כסף) ואה"ז במצא לו כסף, מחלוקת היא בין ר' אחא ורבינא אם הגביה חזרת השוה הלאה סעיף מב.

פסקו ב"ד לשלם ואח"ז אמר פרעתי, אינו נאמן: שכבר הוחזק כפרן גכן לר' יוחנן שבעות והשוה דברי ר"ז ב"מ יז: גמרו כ"ד לחלוטין ואמר לא ותן לו, נאמן אח"כ; לא פסקו לחלוטין אלא אמרו הייב אתה ליתן לו, אינו נאמן. והשוה ג"כ דין ר' יוחנן בשבעות ב"מ יז ע"א).

ל"ט. הוצאה לפועל ע"י ב"ד

שטר אדרכתא, תשעים יום אחר פסק הדין כותבין אדרכתא (שטר הסנה והרדפה המרשה למלוה לבקש את נכסי הלוח וכל מקום שימצאם יטלה, ז"ק קיב ע"כ). אמר: לא אבוא, ב"ד, כותבין לאיתר. גם בפקדון כותבין לאיתר.

לשון האדרכתא, איש פלוני נתחייב לפלוני כך וכך בשטר חוב שיש בידו ולא מצאנו לו נכסים וכבר קרענו לשטר שהיה לו עליו ונתנו לפלוני רשות לדרוש ולחקור לכל הנכסים שימצאו לו.

מצא נכסים אצל יורשי הלוח נובה מהם, ורק, אחרי אשר יתברר כי ירשום מאביהם ולא נכסיהם קנינם הם, ולכן כותבין: ואשתמודענא דנכסים אלו דמיתנא אינון (כחונות קד ע"כ לרנא).

פעולת כתיבת השטר ומסירתו, מצא נכסים, הרי הוא נובה פירותיהם מרגע כתיבת שטר ההרדפה: לפי שעדין בחתימתן זכו לו, בן לאביו בנגוד לרבה הסיבר משעת מסירת השטר לידו ובנגוד לרבה הסובר מתשלום ימי ההכרזה (ז"מ לה ע"כ).

שטר מרפא, מצא נכסים משועבדים, קרעין לשטר האדרכתא וכותבין לו שטר טרף: פלוני בן פלוני זכה בדין לטרוף בחוב... וכבר קרענו את האדרכתא שהיתה בידו (כל זה לשיטת הרמב"ם, מלוה כב, י).

נז. השום וההכרזה.

מצא נכסים ללוח שמין לו ב"ד (שלשה בקיפין) כנגד חובו. הולכין בשום אחרי הרוב. אחד אומר בכ' ואחד בל' ושלישי בכ"ה, נידון בכ"ה (ז"כ קז ע"א ויש שם דעות אחרות ושונות).

אחרי השום מכריוזין על השרה לי יום: כל מי שירצה ובוא ויקח. מכריוזין בבוקר ובערב בשעת יציאת פועלים וכניסתן. מכריוזין ואומרין שרה פלונית אלה מצריה וסמניה (השזה עוד ערכין כא ע"כ).

כל שום בב"ד הוא, יוצא מן הכלל אלמנה המוכרת נכסי יתומים למוזנות, בן לרעת החכמים בנגוד לר"ש, וכן אלמנה המוכרת לכתובתה, כחונות לו, אמנם נריכה היא לכהפ"ה לב"ד הדיועות, בן לר"י ז"מ לכ ע"א).

כל אלה שנתן להם ב"ד רשות לשים הריו הם שמין וקונין לעצמם (הסוה לר"ג כתובות נח ותוס' ד"ה דאמרי לה).

שום זו נקראת אגרת בקורה וכותבין בה: אחרי ששמנו לפלוני... והכרזנו שלשים יום כראוי... וקרענו לשטר הטרף (רמב"ם מלוה ככ וכ"ב קסט לר"ג: הרמב"ם מדליל בשעור ההכרזה בין בני הורין למשעובדים ואין רמז על זה בתלמוד. כן הוא גם בניגע לשאר ההכרזים, כגון בין שום יתומים ושאר השמות. הסוה עוד מלוה פרק יב).

אחריות. ב"ד הגובין מיתומים ומוכרים, אחריות על היתומים (אם נמנע עוררין על השדה נגד אביהם, כתובות לו ע"א לרב יוסף).

דברים שאין מכריזין. מטלטלים עבדים ושטרות (כתובות קעב: מטלטלים מתקלקלים, עבדים שמת יברחו, שטרות שמת יגנבו).

במקרים שאין מכריזין. אמרי נהרדעאי: לברנא, למונות ולקבורה מוכרין שלא בהכרזה.

מנהג מקומות. יש מקומות, כגון נהרדעא, שאין מכריזין. דרך בני נהרדעא לקרוא למשתתפין בהכרזה: בנים האוכלים לנכסי הכרזה.

מא. סתירת השו"ם ובטולו.

מעו ב"ד בשום נכסי יתומים בשתות, מכרן בטל; רשב"ג אומר א"כ כו"ב כח ב"ד יפה! — עשו אגרת בקורת, מכרן קיים (כתובות יא, ו מ').

מעו בשום נכסי איש גדול. אף בכל שהוא שומן בטל: ששליחים, הן בין לטורף ובין לנטרף ויש להם רשות לתקן ולא לעוות (דעת הרי"ף הרמב"ם וכל המורים. אמנם בתלמוד גמולא רק שניתומים העעות היא כדלי אונאה והדין בגדולים לא נזכר). מכרו שלא בהכרזה, השום חוזר (לפי שטעו הם כדבר משנה, לרב יוסף כתובות ק ע"ב).

השו"ם ומעות בנוסח ההרדפה. לא היתה ההרדפה כתיבה לפי הנוסח (כגון שהיה חסר בה הלשון ואשתמודעא...), השום חוזר ואין בעל החוב איבד פירות עד שיכתבו לו הרדפה חדשה (כתובות קד ע"ב).

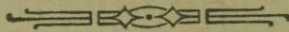
שום שירדו לו בטעות, חוזר לעולם (ב"מ לה לר"ג ורכא, כגון סטעה השומר שחש שאכד לו. פקדונו ונמנע בראשו).

מב. חזרת השום.

נמצא כסף ללוח השום חוזר. לבני נהרדעא השום חוזר עד תריסר ירחי שתא; אמר אמיר: אנא מנהרדעא אני וסבור לי שום לעולם חוזר. וכן חלה על שם „ועשית הטוב והישר“. נמצא כסף ליורשי הלוח, השום חוזר (כ"מ לה תוס' ד"ה לוקח).

מכר בעל החוב את השום לאחר או שנתנה לו במתנה, אינה חוזרת: שעל דעת השרה ירדו. הגבה הבע"ח שדה השום לבעל חובו הוא בחוב אשר לו עליו, השום חוזר: לפי שאומרים לו: לא טוב הנך מהאיש שבכחו באת. היה בעל החוב ששמו לו אשה ונשאה לאיש אין השום חוזר: לפי שבעל כלוקח הוא. להפך אין הבעל כדורש להחזיר את השום אם גבו מאשתו ומתה (כמקום שיש הפסד לאחרים לא יפו החכמים את הנעל להיות כדורש).

הערה. אם הלוח הגבה מעצמו ולא בכפית ב"ד, השוה למעלה מעוף לח, פסקא ראשונה.

חלק רביעי

הבאת הראיות (מישפט הטענות).

הערה. בחלק הזה אנחנו מציעים את מישפט הטענות בדרך כלל. אמנם כל פרט ופרט מתייחד בהכונתו ובהתנאו ועל פיהם משתנה טיב הראיות והארן. בהתאם לזה העירוני בדברים פרטים רבים על מישפט הדין המיוחד להם. הדברים האלה פוזרים בכל ספרי מישפט התלמוד במקומות שונים. לדוגמא השוה ספר השני, סעיף מח, סג וכדומה.

מג. המצב והמוחזק (ההחזקות).

בדרך כלל: כל הנמצא ביד איש הרי הוא בחזקתו (ויש בזה הבדל בין קרקע מטל עלים: בקרקע הולכים אחרי חזקת הבעלים הראשונים ובמטלעים—אחרי התופסן השוה הספר הרביעי, משפט הנכסים, סעיף ב' ד"ה במישפט הדין

ובדרך כלל נאמר ג"כ: המוציא מחברו עליו הראיה. כלל זה נמצא כבר אצל ר' אליעזר (?) בכורים (נכורים ב, י;). אמנם ר"ע הוא המחזיק בכלל הוה ועמו רבי יהודה תלמידו בנגוד לר"מ ור' טרפון (ביהוד נמלאים דכריהם נמשניות ובתוספתא נכורות ובתוספתא ב"מ ושנועות במקומות רבים)

להפך: נכסים שעריין הוא צריך לראיה בכרי דכות בהם אינם כשלו לר"ע. לפיכך הירושה קודמת לנבית בע"ח: לפי שבע"ח צריך עדיין לשבועה, כן לר"ע בנגוד לר' טרפון (כמוצות ט, ב"מ).

ולכן ג"כ לדעתו אין הגולן משלם אלא כפי שעת העמדה בדין, ואת אומרת טרנע הברור (מודה ר"ע בנגבה שיש עליה עדים שהרי הוא כמזכיר ועומד, כן לשמואל ב"מ מג ע"ב).

רעיון זה נמצא במחלוקת שבינו לב"ה בדין נפילת הבית עליו ועל אמו ואין ידוע מי מה קודם: אם מתה היא מקודם הרי ירש אותה הבן ויורשו זוכין ממנו, אם מת הוא מקודם, יורשיה קודמין שהרי היא כבר זכתה בנכסים רפגי מות בנה טרנע מות בע"ח, לכן גם דעת ב"ה בזה שיחלוקו; ער זה

אימר ר"ע: מודה אני בזה שהנכסים (גם הגדולים והכחונה) בחוקתם, זאת אומרת בחוקת יורש הבן או הבעל (כפירוש ר"ז לפני חזרתו וכפירוש ר' יוחנן למעלה), השוה כל זה ב"ב קנח; כתובות פ; יבמות לח.

טעמו של ר"ע הוא לפי שאין האשה נחשבת למוחזקת בהיותה צריכה שבועה לגבית כתובתה. השוה ג"כ דינו של ר"ע במשכון שאבד בספר חרביעי, משפט הנכסים, סעיף פ ד"ה, אבד המשכון, משם יוצא כי ידעתי המשכון היא בירו המלוה לשם תפיסה, להיות למוחזק במשפט הספקות, ורק את המוחזק הוא מחשיב לבעלים, השוה ג"כ דעת תלמידו רבי יהודה שם סעיף פ"ה ד"ה הערה.

נד. מקרים יוצאים מן הכלל.

יתומים. דרעה שמואל בימים אומרים לפעמים ביתומים שעל המחזק להביא ראיה (כ"ב נב ע"א ע"ה).

איש אלים. היה הנחבע תקיף והעדים יראים מפניו, עליו להביא ראיה (לרכ מסדא, כ"מ לח פ"ב).

הבא לגבות בשטר. אם טוענין הבעלים מוויף, עליו להביא ערי קיום.

הבא לגבות בחזקה. נפל ספק בחזקת ג' שנים אשר לו ובתנאיה, עליו להביא ראיה: לפי שחזקת ג' שנים בשטר היא הצריך קיום בערר זויף, לרב נחמן (כ"ב כט ע"ב; לע"ה).

נה. המחזיקות. מיהות המחזיקים.

שעבוד נכסים לתנאי כתובה. שעבוד הנכסים עושה את האשה כמחזקת לענין הוצאה בדין, ולכן: הבנים אומרים נתנו והיא אומרת לא נמלתי, ע"ה היתומים להביא ראיה (כמונות לא ע"ב ורס"י ד"ה מחזקת, כן ללוי ור' יוחנן).

הערה פלפולית. לר"ע האומר כל: שצריך לראיה אינו כמחזיק, יוצא, כי אין האלמנה כמחזקת, אמנם לאדמון האומר תשבע לכסף, אפשר שיש לחשבה כמחזקת.

גבית כתובה בגרושה. המוען נגד המנהג עליו הראיה, ולכן: במקום שכותבין כתיבה והוא אומר כתבתי וכבר פרעתי ונקרע והיא אומרת לא כתבת, על"י להביא ראיה, לרב (כתובות ע, ק. ככלי פט ע"א הוא לשמואל).

אחין בתפיסת הבית. הנושא ונותן בבית ובא להוציא בטענה מיד אחיו, עליו להביא ראיה, כן לרב בנגוד לשמואל (כגון שילאו שערות על שמו והוא אומר שפלו לו מבית אמו. אפשר שטעם אחר מונח ביסודה של המחלוקת הזאת).

בשכירות. בשכירות בתים אלה האחרונים בחוקת המשביר, כן לר"ג כ"מ ק"ע"ב. כנראה אינו כן דעת ההכמים האחרים).

קנין פירות וגוף. נכסי מלוג ונדוניא. מחלוקת היא בין ב"ש וב"ה מן הוא המחזיק, השוה למעלה וכספר השני, משפט המשפחה בדיני משפט הנכסים באישית.

חוקת חיוב תשלומין וחוקת ממון. היה אחד מוחזק לשלם לחברו לזמן הירוע, עד הזמן שהוא עליו להביא ראיה, ולכן: בשכירות המשתלמת לחדשים או במלוה הנפרעת לחדשים או אשה הגובה מזונותיה לחדשים, לפני עבור זמן התשלומין על הנתבע להביא ראיה; בסוף—על החובע להביא ראיה; באמצע—יחלוקו, כן לשון הירושלמי בדעת רבי יוחנן (כתובות יא, ב וכן דעת שמואל כ"מ ק"ע"ב). שיטה אחרת בזה לרב נחמן: אין דנין לרעתו לפי המצב בשעת התביעה, כי אם מרגע חלות החיוב. כבר ברגע זה נמצא הדבר בספק אף שלא תבעו עדיין, ע"ש רש"י.

מו. חוקת הגוף.

ספק אם נשתנה הדבר בגופו, מעמידין אותו על חוקתו (חוקה דמעיקרא). בדיני מזונות הולך רבי יהושע אחרי חוקת ממון נגד חוקת הגוף (השוה בימוד כתובות ע"ב).

חוקה של עכשיו (חוקה להשתא). אם הנותן מתנה אומר שכ"מ הייתי כאשר נתתי מתנתי, אם בריא הוא עכשיו, עליו להביא ראיה, כן לרבי נתן בנגוד לר' יעקב האימר: על המקבל להביא ראיה (כ"ב קג ע"ב).

ה ר ש ו ת .

קנה אחד דבר מחברו ונמצא מקילקל ואין ירוע מתי התקלקל.

הגנו הולכים בזה אחרי הרשית שבה נולד הספק: כאן נמצא וכאן היה (כן לרבה, כתובות עה).

גז. ספקות בדברים שאין בהם מחזיק.

בדברים שכל אחד מוען ברי וא"א לברר ואין אחד מהם מחזיק, הדין הוא כל דאלים גבר (נמלא רק כנכלי).

אם בקשו מהב"ד לתפוס הרבר ולשמרו עד אשר תתברר האמת, הב"ד תופסין אותו. בקש רק אחד את הב"ד לתפסי, יש אומרים שתופסין אותו (כן לרז הגא' כנוד לרז יהודה, ג"כ לד ע"ג). לא הביא עדים ושם ובקש להוציאו וכל דאלים גבר, אין מוציאין.

בדברים שא"א לעמוד עליהם ואין אחד מחזיק, לרב יחלוקו ולשמיאל דין הדין עד פי ראות לבו (מודא דדייני השוק הל"ה).

מח. טענת ממ"נ או טענה משני צדדים.

שיטת הגלילים. לפעמים מתהפכת טענת הספק לטענת וראי מכה ממ"נ. רק הגלילים שמו לב לחזיון זה ובעקבם הלכי גם הנהרדעים כדרכם בכל מקום, הספק בטענה יכול לבוא בג' פנים: מצד התביעה, מצד ההיובע ומצד הנתבע. בשני הפנים הראשונים עסקו הגלילים ביותר. על הפנים האחרונים באו בתלמוד, רק דברים מעטים.

יש להעיר על דברי הדרומים ר' שימי ור' אחא ביכמות ב, ב: אין אומרים ממ"נ בעריות. וכן הם דברי הדרומים ר' יהודה בן פוי ור' יוסי בר בון (קדושין ו, א). בנוגע לרב הושה ג"כ למעדה סעיף דד ד"ה פסק דין של יחלוקו שנעשה אח"כ תביעת ממ"נ.

בנוגע לתביעה, אם המצב מסופק התביעה מסופקת, אבל יש שהמצב האחר מוליד תביעה ממין אחר והמצב השני מוליד תביעה ממין אחר, ובכן יכול הוא, לכוא עליו משני הצדדין. כן הוא לשונו הרגול של ר' ינאי ב"ק ד, א. וממנו הושפע אביו (ב"ק מו ע"ג; כתובות פא ע"א).

ספק בנוגע לתובע, הרשאה, ספק מי משנים הוא התובע, אין עצה אחרת כי אם שיתן האחד לשני הרשאה, תחבולה משפטית זו שנודעה לרוב בפי כל חכמי הגליל ואינה נמצאת אצל חכמי הדרום. ובכלל תחבולת ההרשאה חביבה בעיני הגלילים ושנואה בעיני חכמי הדרום וסורא. וכבר קורא רב את הפסוק ואשר לא טוב עשה על כותבי הרשאה. אמנם שמואל קורא את הפסוק הזה על לוקחי שדה שיש עדיה עוררים (מנחות לג).

ספק בנוגע לתובע. שתי נשים שרא בכרו וילרו בו זכרים, זה נותן ה' סלעים וזה נותן ה' סלעים. מת אחד מהם בתוך שלשים, אינם יכולים להוציא ממנו כרום. בתבו הרשאה זה לזה, הרי זה יחזיר להם ה' סלעים. כן לשמואל (מנחות מח ע"ב בסוף).

שתי נשים שילדו ואין ידוע מי קודם והרי הנולד קודם בכור הוא, כותבין הרשאה זה לזה, כן לר' ינאי ודומה לזה לשמואל (כ"ג קכו ע"ה).

נתערב ולד אשת כהן בולד שפחה, כל אחד בא לגורן ותובע תרומתו בטענת ממ"נ: אם כהן אני תנו לי רשמי, ואם עבד אני תנו לי ברשות רבי. כן לרבי יוסי, התנא מגליל, בנגוד לרבי יהודה (יבמות ט"ז ע"ב; תוספתא יב).

שיפתי ר' יוסי מהגליל. היא נמצאת אצלו במקצוע מומאה וטהרה בשנים שאחד מהם נטמא, לדעתו אם בא אחד מהם לשאול עליו ועל חברו, הר"ז טמא (בנגוד לרבי יהודה, כתובות כז ע"ה).

שני בע"ח הבאים לגבות מלקוחות וספק אם שעבודו של זה או של זה קודם ללקיחה, האחד כותב הרשאה לשני. היה זמן שטרם של הראשון מסוים, כגון שהיה כותב בכ"ה בנוסח ושטרם של השני זמנו ניסן סתם ומכר הלזה קרקע מחודש אייר ואילך והשאר קרקע לעצמו, הראשון גובה בכ"ה והשני אינו יכול לגבות מהלוקח שיכול הוא לאמור לו, שטרך נכתב לפני זה בניסן והנחתי לך קרקע לגבות. כתב הראשון הרשאה לשני, הרי הוא גובה (כתובות לה לרז יוסף).

ספקות בנוגע לנתבע. היתה שדהו מאקפת לארבע רוחותיה משרות של ד' בנ"א ואברה לו דרך שהיה לו באחת מהם, יכול כל אחד לדחותו ולאמור לו בשדה חברי אבדת. מכרו הארבעה שדותיהם לאחד, הרי הוא חוזר ותובע ממנו ככה ממ"נ. כן לאדמין בנגוד להכמים הסוברים שיכול הוא לאמור לו: אם לא תשתוק אחזיר השטרות לבעליהם (כתובות קט ע"ב לכאורו של רבא).

בטול טענת ממ"נ. ספק בנתבע. היתה שדהו מוקפת לארבע רוחותיה מארבע שדותיו של אדם אחד ואברה לו דרך בהם והיך זה האחרון ומכרם לד' בנ"א, כל אחד יכול לרחותו ולאמור לו בתוך של חברי אברת.

ספק בנתבע ע"י ירושה. האומר לפני מותו דקל בשדותי לבתי והלכו היורשים וחלקו ביניהם, אין הם יכולים לרחותה ולאמור לה דקלך בשדה אחי הוא, אלא נותנין לו את הדקל וחולקין את הירושה (כמונות קט ע"ג להכ"י).

מט. הנאמנות

נ. כוללות.

במענות רבות הנתבע נאמן, כגון בא"ה שאין לטיען ראה ברורה.

שיטת הגליל ונהרדעא. אין הגלילים נוטים להאמין לנתבע אם אך חשוד הוא במקצת או אם הוחזק בפרן וכדומה.

כבר במקצוע האמור אנו רואים לגלילים חוששים והושדים:

איש שמל ולא טבל, אינו נאמן לומר שמל לרבי יוסי מצפורי אשר בגליל בנגוד לרבי יהודה (יבמות מו ע"ב. וכן סו מו ע"א: נאמן אדם לומר כהו"ל שנתגייר לרבי יהודה בנגוד לחכמים — רבי יוסי).

האומר למי שאינו נאמן על המעשרות קח לי פירות מפלוני (הנאמן) אינו נאמן לומר שלקח ממנו: חוששין שמא לקח מאחר, כן לרבי יוסי בנגוד לחכמים (— רבי יהודה, גיטין ו, ד).

אף אחד מן התנאים אינו נוטה להאמין לאחר כרבי יהודה. ובשיטתו הולך רב בנגוד לשמואל.

השוה. ביחוד בספר השני, משפט המשפחה, סעיף כט ד"ה האב וד"ה ברור האבהות, ומספר השלישי, משפט הירושה סעיף כ.

השוה עוד לרבי יהודה סוטה א, ג בסוף.

בנוגע לרב בננוד לשמואל ורבי יוחנן חשוה ספר השלישי משפט הירושא
בעיף כ' ד"ה נאמנות האב (מכ"ב קכח ע"ב).

נא . נמוקים נפשיים על הנאמנות .

מילתא דעבירא לגלויי לא משקרי אינשי (אין אדם משקר ברבר העומר
להגלות) (ירושלמי יומא ג, א; ר"ה ב, א; ר"ה כב ע"ב).

אין אדם מצוי לשקר בשעת מיתה, לרב (ב"ק ט, ז והשוה כ"ב נא ע"ב).
אין אדם עושה קנוניא על ההקדש, לרב (לרב הוגא תלמודו, כ"ב קעד ע"ב).
כר מלתא דלא רמיא עריה דאינש אמר לה ולאו ארעתא (שבועות לד;
מא ע"ב; מכ ע"ב; כ"ב לע ע"א).

מילי דכרי לא דכורי אינשי, לרבא (מסנהדרין כט ע"ב)

נב . נמוקים הגיוניים .

הפה שאסר הוא הפה שהתיר (במשניות רכות כתובות פ"א ופ"ב).

אמתלא. המכחיש עצמו וניתן אמתלא להכחשתו, נאמן, כן לרב
זרבה בר רב הונא, בעיד אשר שמואל מהסס בזה (כתובות כב), ולכן: אשה
שאמרה אשת איש אני ואח"כ אמרה פנייה אני, אם נתנה אמתלא לדבריה,
נאמנת, כגון שאמרה: קפצו עלי אנשים שאינם מהוננים ואמרת אשת איש
אני כדי להרחיקן מעלי (דבר האמתלא נמלא ג"כ אלל ר' חייל דודו של רב נדה ב, א
כסוף). וכן בקור לעז היוצא ואמתלא עמו (גיטין פח ע"ב מ').

מסיה לפי תומו. רעיון זה נמצא ביחוד אצל שמואל (כתובות קו ע"א לעין
העלמה לכהונה; כ"ק קיד ע"ב). והשוה עוד יבמות קכא ע"ב; כתובות כו ע"ב בריב"ל
ורבי בשבויה לענין בנה.

אמר רב אשי אין מסיה לפי תומו כשר אלא לערפת אשה ובמלתא
דרבנן ולשבויה.

הוזהקות לבפרן. הוחזק לכפרן אינו נאמן, כן דעת רבי יוחנן, ולכן:
הוחזק בשרה זו בגזלנותה ואח"ז אכלה שלש שנים ומיען לקחתיה, איו לו
חזקה (ב"ב מו ע"א). וכן דעתי שם (ב"ב לע ע"ב).

כחש וחייבוהו הב"ד ואחר"ז טען פרעתי, אינו נאמן: שכבר הוחזק
כפרן לאותו ממון, לר' יוחנן (ב"מ יו. ירושלמי שבוטות ו, ב).

מגו או מאחר (בלשון הירושלמי). על פני רוחב התלמוד נמצא לרוב
הנמוק: מגו שהיה וכול למעון כך וכך והיה נאמן, הרי הוא נאמן
גם במענתו שהוא טוען. השוה לר' אבהו כתובות פה ע"א; לר"ג שם פד ע"ב
לר"ח (ב"ב ע ע"א); ג ע"ב לרב יוסף.

אמנם דעת ר' יוחנן שאין אומרים בממון מאחר (שבוטות ז א).

מה לי לשקר, רעיון זה נמצא במקומות הרבה וערכו גדול ממנו.
מה לי לשקר במקום עדים אינו כלום (לאביי, ב"מ פא ע"ג בנגוד לרבה). וכן
דעתו בכתיבות כז, ולכן: שכר חמור ללכת בדרך פלוני שאין בו מים
והלך באחרת שיש בה מים ומת החמור והוא מודה ואומר שהלך באחרת,
אבל טוען הוא שלא היה בה מים, אינו נאמן, כן לאביי בנגוד לרבה
האומר: כל מה לי לשקר נאמן. דומה לזה חולקים הם אם אומרים מה לי
לשקר במקום חזקה (ב"ב לא).

מגו להוציא לא אמרינן (ב"ב נב ע"ב תוס' ד"ה אמאי; ד"ה והלכתא).

היתה המענה שיכול היה למעון מביא אותו להעיו פניו או להשיב
עצמו רשע, אין זה מגו (ב"ב לג ע"א תוס' ד"ה לקוחה).

היה שור שחוט לפניו, זאת אומרת שעובדות סותרות לדרביו, אין זה
מגו (כתובות ספ"א).

ברי ושמא. התיובע אומר בפרי: מנה לי בידך והנתבע עינה בשמא:
אוי יודע, הנתבע משרם, כן לרב וכן תלמידו רב הונא (ולשונו ב"ק י, ה;
שבוטות ספ"ו: אי אנת לית ידע, אהן ידע) בנגוד לחכמי הגליל ונהרדעא, ר' יוחנן
ור"ג (ב"מ קיו ע"ב).

עד המוען ברי והנתבע אומר שמא. האמר מנה לאחר בידך,
זהלה אימר אינו יודע, אינו נאמן (ב"ב קלה ע"ב וכתובות עו תוס' ד"ה רישא).

פרמות .

מלוה בעדים . המלוה את חברו בעדים , צריך לפורעו בעדים .
כן לרב אסי וסתם בדייתא בננוד לחכמי נהרדעא ונליך (רי יהודא בן בתירא ,
שמואל, שזעות מא ע"כ) . אמר לו אל תפרעני אלא בעדים , צריך לפורעו
בעדים לכל הרעות .

אמר לו אל תפרעני אלא במעמד פלוני ופלוני , צריך לפרוע לו
במעמד (שזעות ו , ב לרב נזס רבי) .

האומר פרעתי למעשה ב"ד , כגון תנאי כתובה , אינו נאמן (לר'
יוהנן ז"מ יו ע"א) . כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי הוא , לרבא
(כתובות פח) .

המפקיד לחברו בעדים וטען השומר החורתי , הר"ז נאמן (ז"כ מה ע"כ) .
הפקידו אצל השומר בשטר וטען החורתי , הר"ז נאמן בשבועה (מטעם מני
שיכול היה לאמור נאסו , לר"ח ז"כ ע ע"א) .

גד . היחס בין הראיות השונות .

גה . ברור כל הראיות

הוכחה ועדים . היו מאמינים לו גם בלא עדים כגון שהיתה שם
הוכחה בצדו , ואמר יש לי עדים , אין אומרים נמתין עד שיביאם , אלא
פוטרים אותו מיד (כתובות כג דין שכניה) . באו עדים אח"ז ואמרו אין אנו
יודעים , הרי הוא עומד בפטור .

נאמנות ועדים . האומר פרעתוך בפני פלוני ופלוני , והרי הוא
נאמן אם טוען סתם פרעתוך , צריך שיבואו פלוני ופלוני עדיו (ז"כ קע
ע"א לרב) .

שטר וחזקה . יש לו עדים שההויק וגם שטר לו , נדון גם בשטר ;
רשב"ג אומר נדון בחזקה בלבד (ז"כ קע לרב כרמי כי על הכ"ל לנר הכנול) .

נו . סתירות בין הראיות .

שטר ועדים . הנה חייב על פי השטר ועדים מעירים שפרע, דינו ככופר הכול ואם הודה במקצה (נגד העדים הפוערים אוח לעמרי), חייב שבועה, בן למה ששלח רבי אבא לרב יוסף בר חמא והוא מרב (כ"ז קנה ע"כ) .

הלאה ברין שבועה נראה שלרב ערף השטר גדול מערך העדים שמצוין לשכוח ולפי"ז אם אמר לא דויתי ועדים מעירים אותו שלא לזה, המלזה שהשטר בידו, נאמן (השזה נ"כ משפט הנכסים, ספר רביעי, סעיף עכ) .

עד נגד שטר . לא כלום הוא, ולכן העיד העד על פחות מהסכום הכתוב בשטר . אין בעדותו ממש; לא העיד שהוא פרוע, מוציא השטר נשבע על"י יוסי, כתובות ט, ז) .

עדים וראות עין (למרי גמר הדין) . השוה למעלה סעיף לה .

שבועה ועדים . נשבע ונפטר ואח"כ באו עדים, הר"ז פטור ועומד, בן רב: שכבר קנה בשבועה (כ"ק קו; טענות ז, ח), השוה למעלה סעיף לה ר"ה שביעה ועדים .

מנו נגד עדים או חוקה השוה סעיף נב .

חלק המישי

מיני הראיות.

נז. סמני הוכחה שונים.

התנאים בימי הבית השני נטו לרזון אחרי הוכחות פרטיות היוצאות מתוך הענין.

רנלים לדבר. מצינו הלשון רנלים לדבר בבית מדרשו של ר' ישמעאל בסוטה (סוה ג"כ לר' הסדא סוטה ז, ד ולר' אבין א, כ).

וכן לר' נחמיה (סנהדרין ע"ח; ולמטה אהלות טו, ג המובאת כ"ב קא ע"כ).

אחדים מאלה שנאמר בחם נשבעין ונוטדין (שמועות ז, ג), ביחוד הנחבל, דנו עליהם מטעם רנלים לדבר. השוה ביחוד דעת רבי יהודה בירושלמי שם ז, ג.

ראובן העורר על השדה שביר שמעון והוא התום על שטר מכירת השדה שמכר לוי לשמעון, זאת אומרת שהוא טוען לוי שמכרה לך נדה ממני, חכמים אומרים: אבד את זכותו; אדמון אימר: יכול ראובן העורר לאמור לו: אתה נוח לי מלוי הגולן ולכן לא עוררתי בהיותה בירי לוי.

ראובן העורר על שדה שביר שמעון ושמעון זה מכר שדה אחרת ללוי ובשטר המכירה, הכולל סיום הגבולות והזכרת השרות האחרות הגבולות אותה, עשה לשדה שראובן עורר עליה סמן לגבולות והזכירה בשדה שלו, ראובן העורר אבד זכותו.

עשאה סמן לעצמו, זאת אומרת שראובן לקח שדה שניה משמעון ועשה לשדה שהוא עורר עליה סמן, לא אבד זכותו, שיכול לאמור, לולא הסכמתי לעשותה סמן, כי עתה לא היה חפץ למכור לי את השניה (כן לאכני בחזקות קט ע"כ).

דיין העורר על שדה והוא התום על אשר השטר, לא אבד זכותו:

דתני ר' חייא דיינים חותמין על אשור השטר אעפ"י שלא קראוהו (לאכ"י כחכות קט ע"ב).

אמידות. שומר פקדון שמת וכא המפקיר להבוע פקדוני, אם נותן סמנים ואין השומר אמיר לקנות דברים יקרי ערך כהפקדון. הר"ז ינתן למפקיר. היה השומר אמיר טוענים אנחנו ליתומים שלקוח היה בידי אביהם (כ"מ ע"א ותוס' ד"ה אחא! כחכות פה ע"ב לר"ל). השוה עיר לרב ב"ב נב בשומר.

מפקיר האומר בשעת מיתחו הפקדון של אחר הוא, אם האחר אמיר יעשו כדבריו (כ"ב נב ע"א, לרב ללשון השני).

נח. הוכחות הלקוחות מטבע הנפש. ההגיון והחיים.

נש. חוקות.

חוקה שיש בה ריעותא אינה חוקה (כחכות כד ע"ב לרבא).

חוקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה (ולכן נאמנת באומרת גרשחני, גדרים א"א ע"א לרב המנוח כנגוד לרבא).

חוקה אין אדם חיטא ולא לו (כ"מ ה ע"ב).

חוקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה (לרבא כחכות י ע"א).

ס. דרך הבריות (העשותם ונמיותיהם לדבר).

אין איש מכנים עצמו לספקות, לרבי יוסי בנגוד לר"מ (קדושין סד ע"ב).

אין אדם מביא חובה לנפשו (כ"מ כה ע"ב).

עשיים האנשים לקרוא לשנים רבות, שנות חוקה (לרבא, כ"ב ל ע"ב).

עשויים אנשים לקנות דינם (לקנות דבר שיוכלו להוציאם גם כדון, לרכא ,
ב"כ ל ע"ב).

השני נוח לי והראשון קשה הימנו (כ"ב ל, לרכא בדעת אדמון)
עשויים האנשים לקדש בצנעה (כתובות כב ע"א).

דרך רבא. מכל זה נכר כי אהב רבא להתחקות על טבע הבריות
ולהתחשב עם זה ברין המשפט, השוה עוד נדרים צא; כ"ב כמ ע"א;
מא ע"ב.

סא. הרגיל והמצוי.

רוב. בכל מקצועות התורה אנו הולכים אחרי הרוב, אבל לר' יוחנן
ושמואל אין הולכין במסון אחר רוב (כתובות ריש פ"ב ירושלמי ג"ג). הולכים
הם בזה לשיטתם להבריל בין מסון יאיסור. אמנם בדרך כלל נוטה רב
לסמוך על הרוב גם כשאר המקצועות כנגוד לשמואל שדרכו לחשוש על
המעוט (כ"ב כד ע"א).

רוב וקרוב. הולכין אחר רוב (לר' תניא כ"ב כג).

רוב שאתרע (שעטסה נו רעותא), אינו רוב (כתובות טו ע"ב).

המצוי. רבא שם לבו לחקור במצוי בדיני ממונית. (הסיה כ"ק ד ע"א)
ס ע"א, כ"ב כד ע"א, כב ע"א).

סב. הוכחות על חפץ העושה ומגמתו.

סג. ראות לב הדיין (שורא דדיינא).

בספקות שא"א לברר נהגו בכבד ללכת אחרי ראית רב (ברש"י: ראות
עין) השופט, לדעת רש"י הדיין מתכוונן במקרים כאלה עד שימצא רגלים
לדבר למי הצדק ועד שירגיש טענת מי נכונה.

שני שמרות היוצאים ביום אחר, רב אכר חולקין; שמואל אמר שורא
דדיינא. כשמואל כן דעה רב נחמן (כתובות זל).

שני שמרות מבר על שדה אחת, שמואל אמר (שודא 3) דרייני: אוה
מהן שירצו הב"ד להחליט — מחליטין (כתובות ו, ד).

שליח המביא מתנה לאחר ומצאו שמת, יחזיר. משלח; מת המשלח
יחזיר ליורשי משלח; הכא' יחלוקי, וכאן בכבל אמרו: מה שירצה השליח
שהוא השליח, יעשה (גיטין יד ע"ב).

הנותן מתנה לאחר ופירש את שמו ויש שנים בעיר ששמותיהם כך
הדיין דן לפי ראות עיניו (כתובות פ"ה ע"ב סתם).

לדעת רש"י הדיין משתדל להכיר במקרה כזה למי דעת הנותן
קרובה ביותר וכדומה.

ראות לב בנוגע לעד.

אם קים לו לב"ד באיש אחד, בכנו או באשתו, וזאת אומרת שמכירים
בנאמנותם, הרי הם סומכים עליו (כתובות פה ע"א).

סד. גליי הרעת והמגמה.

לפעמים מתגלה מגמת האדם באחד ממעשיו. סומכים אנו על גלוי
הרעת ואין אנו מאמינים לו אם הוא טוען אחרת: ולכן:

אמר בעל השדה לזה שירד לתיך שדהו ונמעה שלא ברשות: בשדה
דכן אני הפץ ולא בנטיעות ואח"כ הלך ונדר לה נדר לשמירת פירותיה,
הרי גלה דעתו שנוח לו בשדה אילן (ב"מ קא ע"א).

המקיף בשדותיו את שדה חברו שבאמצע משלש רוחותיו ונדר
לשלושתן, אין מחייבין לניקף להשתתף בהוצאת הגדור; עמד (הניקף) ונדר
את הרביעית, מנגלין עליו את הכול (שגלה דעמו שנוח לו בגדור, ב"ב ד ע"ב
ע"ש למטה).

האומר לנו שקל לבני וראוי ליתן סלע, נותנין סלע. אמר: אם מתו
ירשו אחרים תחתיהם, אין נותנין להם אלא שקל: שגלה דעתו שנוח לו למעט
בנתינה לבניו בכדי שירשו אחרים אחריהם (ב"ב קכט ע"ב ורש"י ד"ה יורשי
אחרים ורש"י כתובות סט ע"ב ד"ה אין נותנין להם).

סה. אומדנא (מוכה מאליו).

מושג, לפעמים אנחנו אומרים על מנת כן וכן עשה פלוני ופלוני את מעשהו בלי אשר תהיה לנו ראייה ברורה על זה ובלי אשר התנה העושה בפירוש או, למצער, בלי אשר נלה את דעתו: אנחנו עדים שרק לשם זה עשה את מעשהו. ר' שמעון שזורי, ר' יונתן, שמואל, ר' שמעון בן מנסיא הולכים אחרי אומד-הדעת. יש לזכור שאנחנו הולכים במשפט ההקנאה וההתחייבות אחרי המטרה ולא על פי הצורה. השיה הספר החמישי משפט ההתחייבות סעיף כא.

הלך בנו למדינת הים ושמע שמת ועמד וכתב כל נכסיו לאהרין ואח"כ בא בנו, מתנתו מתנה; ר"ש בן מנכיה אומר אין מתנתו מתנה: שאלו היה יודע שבנו קיים לא כתבן. ר"ג ור' יונתן הלכה כר"ש בן מנסיא (נ"ב קלג; כתובות ה, א).

הפוסק מעות לחתנו ומת ונפלה לפני יבם, הר"ז יכול למאן, שיכור לאמור: לא פסקתי לאח"ך, א"א ע"מ לכנוס (לגר קפרא, כתובות ו, ב).

שכיב מרע שבתב כל נכסיו לאחר, אם עמד חוזר: בידוע שמצויה מחמת מיתה היה (לשמואל נ"ב נא).

שטר מברחת. אמר שמואל: מורה הוראה אני, אם יבוא שטר מברחת לידי אקדענו (שטר שאשה כותבת בו נכסיה לאחר לפי נשואיה להנריתן מצלה); אר"ז כגון שכתבה כל נכסיה (אכל השאירה לעצמה מקאת, גמרה להקנות, כתובות ע"ג).

הכנסת עצמו לספק. יש ג"כ דברים שאנו אומרים בהם: אדם מכנים עצמו לספק (השוה חוס' כתובות מז ע"ב ד"ה שלא כתב).

תנאי, אמנם יש דברים שצריכים בהם תנאי מפורש, כגון דברים שאינם רגילים (חוס' כתובות לו ע"א ד"ה זבין).

ויש שדי בהם גלוי דעת שלשם זה עשה, ואין צורך בהנאי מפורש (ע"ש חוס').

בכלל נדך כזה אחרי דרך הרוב, לרב ההויך בממון אחרי רוב. השיה עוד כתובות ו, נ מה"פ ד"ה מאן.

סו. עדים.

סו. הראיה וההגדה.

ראו העדים את המעשה, הרי הם יכולים להעיד, אף שלא אמר להם אתם עדי חוץ מכהודאת התיבע לנהבע (מסלרין כט ע"ב; קדושין מג ע"א). בזמן אין עדי מכירה והודאה כלום: עד שיראו נתינת מעות (כ"ב מז ע"ב). לא ראינו אינה ראיה (כתובות כג ע"א; זכאים קג ע"ב).

לא ראו שניהם כאחד, עדותן מצטרפת, כן לריב"ק בנגוד לחכמים. הלכה כריב"ק בקרקע: לפי שעל קרקע אחת הם מעידים, כן לרב.

הודאה אחר הלואה, זאת אומרת שהעיד אחד: בפני הל"ה בא' בשבת והשני—בפני הודה בשני בשבת, הרי אלו מצטרפין. הודאה אחר הודאה מצטרפין. הלואה אחר הלואה או אחר הודאה, אין מצטרפין.

רואה נעשה דיין. ראה אחד מג' הדיינים את המעשה ואינו רוצה להעיד, יכול להעשות דיין בדיני ממונות, אבל לא בדיני נפשות: לפי שאינו יכול לראות לו זכות (כן לר"ע מכות ו ע"ב והט"ה תוס' כתובות כ"א ע"ב ד"ה הנ"ה).

ג' דיינים רואים. ראו כל ג' הדיינים, אין צורך לעדות: שלא תהא שמיעה גדולה מראיה (ר"ה כה ע"ב).

אין עד נעשה דיין. אם אחד מהדיינים ראה את המעשה, הר"ז לא יעיד וידון גם יחד: לפי שברגע הגירו את העדות אין הוא יכול להחשב לדיין. נמצא שטניד הוא עדותו רק לפני שנים ואנחנו מצריכים הגדה לפני שרשה (כן לנ"אור הרש"ס).

בקיום שמטות. בקיום שמטות עד נעשה דיין, כן לרב, (כתובות כג).

הזמן בין הראיה וההגדה. מעיד אדם עדותו לאחר זמן הרבה: הואיל ועשאוהו עד. הוא כטיד עליו וזוכר (כתובות כ ע"ב לרב"א בנגוד לר"ה). נזכר האחד ע"י השני, הר"ז יעיד. נזכר ע"י התובע, אינו מעיד, יוצא מן הכלל תלמיד חכם. כותב עדותו על השטר ומעיד על פיה אף לאחר כמה שנים, אם אינו זוכרה בעצמו במקצת ורק נזכר הוא ע"י השטר הרי זה יעיד

ג"כ (לר' יוחנן בנגוד לר"ה). אינו נזכר גם מתיוך השטר, הר"ז: לא יעיד (רס"י ד"ה אעפ"י וחס' ד"ה ורבי יוחנן; גיטין כ ע"א; יבמות לא).

ההגדה צריכה להיות בפני ג' ומפיהם ולא מפי כתב, ולכן: שלחו כתבם לב"ד, אין זה כלום (כתובות כ ע"א ד"ה ורבי יוחנן לרס"י והסוה תוס'). ובאמת היא מחלוקת בין ר' ירמיה ור' בון בר כהנא בירושלמי סוף יבמות. לעדות אשה כשר מפי כתבם (גיטין ע"א; יבמות פרק בתרא הלכה ז').

לא מפי התורנמן (מכות ו ע"ב; יבמות לא ע"ג; יבמות ירושלמי סוף המסכתא; ספרי דברים פסקא קפח).

עיר אחד לפני ב"ד זה והשני לפני ב"ד אחר, שני בתי דינים אלה מצטרפים יחד (ב"ב קס"ג ע"ב לר' ירמ' ס).

הב"ד יושבין בקבלת העדות; עמרו הב"ד דיניהם דין (נ"י ז, ח, סנהדרין).

שומעין עדותי של זה היום ושר השני למחר: בן דעה רבי נתן בנגוד לחכמים.

חזרה. לא נחקרה עדותן עדיין, חזרין ומגידין; נחקרה עדותן, אינן חזרין ומגידין (כתובות ב, תוספתא ב, ח).

בדיקת העדים. מכניסים אותם לחדר ומאיימין עליהם. מוציאים את כל אדם להוציא ומשאירים את הגדול שבהם ואומרין לו: אמיר היאך אתה יודע שזה חייב לזה. אח"כ מכניסין את השני ובודקין אותו. נמצאו דבריהם מכוונין, נושאים ונותנין בדבר. אמר האחד עדותו ואמר השני: אף אני כמיהו, עדותן כשרה: אלא שמעלה עשו חכמים שיפרש כל אחד דבריו (ל"ל סנהדרין ס).

סתירות. הכחיש זה את זה בבדיקות, ואת אומרת שסתור איש לחברו, כגון שאמר האחד מארנקי שחורה לקח את הכסף והשני — מארנקי לבנה. עדותם כשרה (רק בדיני ממונות כשרה עדות שיש בה סתירה בבדיקה, סנהדרין ל ע"ב לר"ב יהודה). אמר אחד מנה לבן והשני — מנה שחור, אין מצטרפין (לר"ב בנגוד לחכמי הירושלמי).

אמר אחד מנה והשני מאתים, עדותן כשרה: לפי שמנה בכלל פאתים, כן לב"ה בנגוד לב"ש האומרים; נחלקו עדותן (כן למסורת ר' שמעון).

כן אלעזר, מנהדרין לא ע"א). השוה ג"כ יבמות פט"ו ירושלמי המחלוקת בין רב ורבי יוחנן. היתה ההכחשה סוכבת על דברים שלאחר המעשה, כגון שזו אימרת לדרום הלך וזה — לצפון, אין זו הכחשה (כס).

הערה. דבר תורה דיני ממונות בדרישה וחקירה, ולמה אמרו החכמים שאינו צריך: כדי שלא תנעול דלת בפני הלווין (לרבי חייא, סנהדרין כג). דיני קנסות בדרישה וחקירה (כן לרבא)

בכל זאת הדין: עדות שאי אתה יכול להיטתה אינו עדות (מנהדרין עח ע"א; ולרב אמי, מנהדרין ה, א). אבל אם אין צורך בדרישה וחקירה, הרי היא ידות שאי אתה יכול להיטתה

סח. הכחשה בין שתי כתי עדות.

משפט הדין. מכחישין עדים שלא בפניהם: לפי שאין הם באים לחייב את העדים, כי אם להכחיש את המעשה (לר"י ורבי אבהו, כתובות כ ע"א).

פעולת ההכחשה. הרבר נשאר בספק, ולכן מעמידים את הרבר בחוקתו (לר"י כתובות כ ע"א).

אדם שהוציאוהו הב"ד מחוקתו על פי עדים והוכחשו אח"כ, אין חוזרין ומכניסין אותו בחוקתו, כן לרב: "כשנתן על פי ב"ד נתן!". מכאן ואילך המוציא מחברו עליו הראיה, אמנם רב נחמן אומר אנחנו הוררנוהו ואנחנו נוציאוהו! (כ"כ לא ע"כ; ירושלמי ג, ד; כתובות כ. ז). השוה למעלה סעיף ד.

בנוגע לכשרות העדים. מחלוקת היא בין ר"ח ור"ה אם כשרים הם לעדות אחרת, דעת ר"נ כר"ה (כ"כ לא ע"כ). השוה הלאה סעיף עו).

בנוגע לעונשין. עדים שהוכחשו בנפש, לוקוין, כו לר' אלעזר (כ"ק עד ע"כ).

דעת מכו-עונ. אם הרעת מכרעת להאמן לאחת, טאמינים לה (אם כבר נעשה מעשה?), כן להכמי א"י וביחוד לר' יוחנן כתובות כ, ב ב"ש ששאלת על פי עדי מיתה נגד עדים האומרים לא מת: לפי שהדעת מכרעת לעדי מיתה שיראים סס לסקר בתשסס שאל יבוא בעלה ויכחיס).

אם אותם העדים בעצמם שהעידו על קיומו של דבר באו אח"כ להעיד
על בטולו, הרי הם נאמנים אף אם יש עדים המבחישים דבר הבטול
(לר' יוחנן).

יגא קי . ב"ד שולחין זוג לברוק (אלל ר' רומנוס יבמות).

זמ . עדים זוממין .

ב"ש . באו עדים אחרים ואמרו : באותה היום עמנו היתם , הרי
הם זוממין .

עדים זוממין נהרגין אם לא נעשה עדיין מעשה על פיהם (אכנן אס כנר
נעשה מעשה פטורין , כגראס משום דהא לעו ב"ד , והוא מן הדברים שהלדוקים לא
אדו בהם) .

עדים זוממין חרוש ואין לומרין ממנו (כירושמי במקומות אחדים ולרשב ,
ב"ק עד ע"כ) . הוכחשו ואח"כ הוומר , נהרגין , כו לר' אליעזר בננור דר'
יורנו (ב"ק עד ע"כ) .

המוחזק להביא עדים מוכחשים . המביא עדים והוכחשו . פעם
ראשונה , שניה ושלישית , הרי הוא מוחזק להביא עדי שקר (מכות ה"ט
לר"ל) .

ע . הפסולין להעיד

עא . קטנים ונשים .

קטנים פסולים לעדות . מכן י"ג ומעלה כשר לעדות , גם אם אינו
יודע כתיב טקח וממכר . היה שומה פסול להעיד (ב"ב קנה ע"כ) .

יוצא מן הכלל :

נחיל דברים . אמר ר' יוחנן בן ברוקה , נאמנת אשה או קטן לאמור
מכאן יצא נחיל זה . נאמנין הם רק על מעמדן (כן לתוספתא כחובות ג , ג ובירושלמי

שם וצ"ק קיד וירושלמי, או במסיוח לפי תומו (כן לשמואל, צ"ק קיד) (ע"ע הדבר לר' יוחנן משום שאין הוא רק גזל מדרבנן).

בממון. אין אדם נאמן להעיד בגדלו מה שראה בקטנו. אינו נאמן לומר דרך היה לפלוני, מעמד היה לפלוני במקום זה, מנה היה לפלוני ביד פלוני (אמנם לר' יוחנן כן ברובה גדולים מעידין מה שראו בקטן, כן לגירסת התוספתא כתובות ג, ג, אבל הכנלי כתובות כח מעמיד את דבריו בנוי שנתירו).

יוצא מן הכלל דברים שהם מדרבנן, או שאין עדותו רק גלוי מילתא בעלמא, ולכן נאמן הוא בדברים הבאים:

בשטרות. נאמן הוא לאמור זה כתב ידו של אבא, של אחי או רבי. ורק כאלה השלשה נאמן, משום שרגיל בהם (קיום שטרות אינו רק מדרבנן לכנלי).

בכתובה. נאמן לומר וכוזר הייתי בפלוני שיצתה בהינומה וראשה פרוע.

בתרומה. נאמן לומר שהיה איש פלוני יוצא מבית הספר לטבול ולאכול בתרומה.

בתחום שבת. נאמן לומר עד פה היה תחום שבת (כתובות כח ע"א מ' זכנלי; ירושלמי ב, ג).

הסתעפות עדות ממון מעדות שלמעלה. אם מסתעפת עדות ממין מעדיות שלמעלה, הר"ז ספק (כגון שיודעים אנו שגבול ראינו מגיע עד תחום שבת ואין אנו יודעים גבול התחום אלא מפי הקטן, כתובות י, ב).

הזמה בעדות כזו. הומו עדים כאלה, ספק הוא אם צריכים לשלם (שם).

נשים. נשים פסולין להעיד

יוצאים מן הכלל. יש דברים שנאמר בהם: "זו עדות שהאשה כשרה בה". הרברים האלה נזכרים בספרי משפט התלמוד למקומם. לדוגמא הננו מעירים על עדות שביה (כתובות ז); לעדות יוחסין (כתובות יג ע"ב, נז) וזה היא נאמנת גם על עזמה.

דברים שהם גלוי דבר בלבד אף אשה (וקרוז) כשרה להם (יבמות לט ע"ב).

עב . קרובים .

קרובים פסולים להעיד. היו ג' עדים ונמצא אחד מהם קרוב או פסול, עדותן בטלה; אמר ר' יוסי במה דברים אמורים בדיני נפשות, אבל בדיני ממונות התקיים העדות בשאר (מכות ו ע"א).

שימת רבי יוסי. (והיא המשנה הראשונה). כל הראוי ליורשו, כגון קרובי האב, הר"ז קרוב ופסול לעדות (ונס לדין), קרובי האם שאינם יורשים איתו, כשרין להעיד עליו (אחי האם מנחלין לבן אחתם ולא נחלין אותו).

משנת ר"ע. בין קרובי האב ובין קרובי האם פסולין להעיד.

שימת הגלילים. השיטה התועלתית של הגלילים מתבטאת במחלוקת זו וכדרכם בכל מקום מתחשבים הם גם פה עם התועלת שיש לאדם במעשיו. הם רואים לבקירבה נגיעה תועלתית.

גרים. אחין מן האב מעדין לכתחילה; מן האם לא יעידו (יבמות כה וע"ט נר"י ואומ"ר).

עג . מדרגות הקרבה .

למטה. ראשון בראשון פסול, כגון שני אחים בין מן האב בין מן האם.

שני בשני פסולים, כגון בן האב האחר בבן האב השני

שלישי בשלישי כשרים, כגון בן בנו של האב האחר בבן בנו של האב השני.

שלישי בשני כשר, לרב (מנהדרין כה ע"א) וכן לר' אבא ששלח מא"י (נ"ב קכח ע"א). שלישי בראשון כשר, כן לרבא.

למעלה. אביו, אביו, אביו עד סוף הדורות פסול (מחלוקת בין רש"ס ותוס' כ"ב קכח ע"א ד"ה לית הלכתא).

עד . קרבה ע"י התחתנות

בעד כאשתו, בן לרב (מנהדרין כה ע"כ) . חתנו כבנו .

בן חורגו, זאת אומרת בן אשתו פסול; בן בן חורגו כשר . אשת בן חורגו פסולה שאשה כבעלה . גיסו פסול (מחלוקת בין רבי יהודה ורבי יוסף) .

אחי האב . היה לה בן ולאיש בן ונשאו ונולדו להן בן שלישי שניהם הם אחיו של השלישי: הראשון מצד אמו והשני מצד אביו, אבל אין הראשון אחי השני, אלא אחי אחי השני, יש בזה מחלוקת בין רבי רמיה ור"ח (מנהדרין כה ע"כ) .

קרוב קרבת התחתנות שנתרחק, כשר, בן לרבי יהודה בנגוד לריה"ג (מנהדרין כה ע"כ) .

ידע לו עדות עד שלא נעשה חתנו, פסול להעיד לאחר שנעשה חתנו . מתה אשתו, כשר להעיד עדות שידע לו מרם נעשה חתנו, לפי הכלל: כל שחלתו וסופו בכשרות, כשר (כ"כ קכח; ערכין יז ע"כ) .

עה . נוגעים .

ארים . ארים מעיר . לא נבה עדיין פירות והעורר נגול הוא שרינו לגבות פירות, הר"ז לא יעיד (כ"כ מו, לשמואל וסחם התלמוד) .

שוכר . נתן כבר שכרו, אינו מעיר בחזקת ג' שנים; לא נתן ושואל למי ליתן, הר"ז יעיד (כ"כ כט ע"א) .

ערב . ערב מעיר ללוה נגד העורר על שדהו אם יש לו קרקע בני חורגין; ואם אין לו קרקע, אינו מעיר: שהרי מעמירה בפני בעל חוב שהוא ערב לו .

מלוה . מלוה מעיר ללוה, אם יש לו קרקע אחרת .

לקוחות . לוקח ראשון מעו"י ללוקח שני, אם יש לשני קרקע אחרת שלקח מזה שמכר לשניהם; אין לו קרקע אחרת אינו מעיר לו: כשיבוא בע"ח יגבה מן הראשון והרי הוא נוגע (כ"כ מו ע"כ) .

המוכר . המוכר שדה לחברו אפילו שלא באחריותו . אינו מעיר לו

עליה: מפני שמעמדה המוכר לבעיה שלו (לשמואל ז"כ מד: לפי שיש מוכר
גמול לו להנכות לבעיה ראשון. לא כן היא לשון הכריתא סס).

המוכר מטלטלים, מעיד לו עליהם: לפי שבעל חובו לא יגבה מהם
ואין לו נגיעה בערותו. יחד לו המוכר מטלטלים אלה לבעל חובו לנבית
חובו או שעשאם אפותיקי, הר"ז לא יעיד וכן כנראה לרנא, ז"כ מד ע"ב). וכן
אם הקנה המוכר לבעל חובו את המטלטלים בקנין אנב.

הננזל. הננזל אינו מעיד ללוקח מנזלן נגד עורר שלישי: לפי שנוח
לו אולי לנבית מלוקח זה מאשר לנכות מן העורר (לרנא שט, ז"כ מג ע"ב).

בני העיר בדבר של רבים. ידבר של רבים, כגון ס"ת או מהנות
שנתנו לעיר, אין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר (ז"כ מג ע"ה).

נגיעה הבאה אחרי זה. עדים החתומים על שדה מקח ועל גמ אשה
לא חשו להם חכמים ויכולים לקחת אח"כ את השדה ולשאת את האשה
יזמות כה ע"ב).

אוהב ושונא. האוהב והשונא פסולים להעיד, כן רבני יהודה;
הבאי לא נחשדו ישראל על כך, (ומודים הם שפסולים לדון, סנהדרין כו ע"ב ורש"י
והגיה לרבי יוסי ברבי יהודה, סנהדרין כט ע"א).

עו. השודים על ממון.

משחקי בקוביא, מפריחי יונים (לפי שאינם עסקין בישוק העולם לרנא שט,
הו לפי שאינם מתא חניה קונה לרמי בר חמא), סוחרו שביעית, מלוי ברביה; אמר
רבי יהודה איכתי בזמן שאין להם אומנות אלא היא, אבל יש להם אימנות
ישלא היא, כשרין (סנהדרין כד ע"ב מ').

הוסיפו עליהן את החמסין; חזרו והוסיפו עליהן את הרועים, נבאי
המלך והמוכסין (סס ע"ב). סתם רועה פסול לעדות (לרנא יהודה). רועה בהמית
חברו, כשר: אין אדם הוטא ולא לו (ז"כ ה ע"ב).

גולן דרבריהם כשר לעדות אשה, לרב אשי (רה כה ע"א).

חזרה ותשובה. משחקי בקוביא כשרים משישברו פיקפסיהן ויחזרו

בהם חזרה נמורה; מצוי ברבית משוקרעו שטריהן ויחדלו מלהלות כרבית אף לכותים; ר' נחמיה אומר: חזרת דברים בלבד אינה חזרה אלא חזרת טמון והוא אומר: אני פלוני בן פלוני כנסתי מאתם זון בפירות שביעית. הרי הן נתינים במתנה לעניים.

מורי היתר לעצמם. ארים בתשרי ובניסן, אינו נחשב לנולך: לפי שמורה היתר לעצמו (ל"ט).

כל שאינו במקרא, במשנה ובר"א, פסוק לעדות, לר' יוחנן (קדושין מ ע"ב).

עו. השודים להעיד שקר.

עדים מוכחשים. שתי כתי עדים שהכחישי זו את זו, כל אחת באה לעצמה להעיד עדות אחרת.

עדים זוממין. עדים זוממין פסולין לעדות אחרת. נפסלין הן למפרע. בן לאביו, אבל לרבא מכאן ולהבא (סנהדרין כו).

היום בעדות ממון, כשר לעדות עונשי נפשות, כן רבבי יוסי בנגוד דר"מ (סנהדרין כו ע"ב).

עח. השודים על שאר עברות

החשוד על עריות, כשר לעדות (ל"ט כי ע"כ, אבל פסול הוא לעדות אשה).

אוכל נבלות לחיאבן, כשר; להבעים — פסול, בן לאביו, אבל לרבא כשר הוא: לפי שאינו רשע לחמס.

עט. פסולי הגוף

סימא. סימא פסול לעדות. היה יודע לו עדות עד שלא נסתמא זנסתמא, פסול; שמואל אמר בקרקע כשר: לפי שאפשר לו לכוון את המצרים; רב ששת — שהיה בעצמו סימא — אמר אף בגלימה כשר: לפי

שאפשר לו לכוון מרת אורך ורוחב וכן הוא בדברים הנשקלים (ז"כ קכח ע"ב).
השוה עוד סנהדרין לב ע"ב בנוגע לדינים.

פ. ה ש ט ו .

הטוען פרועה נגד שמר אין טענתו כלום. השוה ספר החמישי, משגמ
התחיבות, סעיף עב.

ערר על העדים החתומים בו. על פי השיטה הדרומית עררים
כאלה אינם כלום: שחוקה היא על העדים שחותמים בכשרות. השוה ספר
החמישי, סעיף ער ד"ה השיטה הדרומית. בנוגע לערר של זיוף אנחנו
מצריכים קיום כתב יד העדים. השוה שם סעיף עג. בנוגע לעדים החתומים
על השטר הבאים לבטל עדותן ולפסול את עצמם, הדין הוא בדרך כלל
שאינם נאמנים. השוה שם סעיף עה.

פא. עד אחר

אין עד אחר קם לחייב ממון, אבל קם הוא לשבועה
עד הבא לפסיל עד אחר ולעשותו השור, אינו כלום (כתובות פה).
זיה קים דו לשופט בעד שאומר אמת, הרי זה יסמוך עליו (ז"ל רכז
כתובות פה).
כל מקום שהאמינה תורה לעד אחר, הרי הוא בשנים. (לעולא, כתובות
כג ע"ב).
כל מקום שהאמינה תורה לעד אחר, הלך אחרי רוב דעות, להתנא ר'
נחמיה (יבמות פח ע"ב)

במקום שיש גללים לדבר נאמן עד אחר (פועה ו, ד לר' הסלח).
עד אחר נאמן בעדות אשה לאמור מת בעלה (יבמות פקחאשה).
ביתוסין מעלין לכהונה על פי עד אחר (כתובות כג ע"ב)

גומלין. שנים שכל אחד מעיד על חברו, אין הוששין לגומלין, כן
לרבי יהודה (כתובות כד ע"א ונגרסית רב).

כל שבירו לעשות, הרי הוא נאמן עליו, ולכן:

אמר העד לבני המת: ראיתי שהטמין אכובם מעות במגדל פלוני
זאמר של פלוני הם, הרי הוא נאמן: שבירו ליטלם ולתתם לו (סנהדרין ל ע"א).
עד מפי עד והראשון מכהיש, אין השני כלום (רמב"ן הובא במה"ש
כתובות ו, ג).

במקצוע הפולחן והאימור, עד אחד נאמן באיסורין (ניטין כ ע"ב),
בקרבתן, בשומאת קרשים, בנרבע לאסור להקרבה (א"ס בעל הדבר שותק, קדושין
כה ע"ב, סו ע"א).

פב. שלישי.

נאמן השלישי לאמור על שמר היוצא מתחת ידו שפרוע הוא (סנהדרין לא).
נאמן השלישי לאמור עד השובר היוצא מתחת ידו שהשטר פרוע (ס).

גם היוצא מירי שלישי (שליה לקבלה) והוא אומר לגרושין נתנו לי והבער
אימר לפקדון? ר"ה אימר בעל נאמן (בהיותה אשתו בעיר אחת עמו ולאמלא לגרושין
נתנו לו היה נתנו לה בעלמהו כלי שלח), ר"ח אמר שלישי נאמן (ניטין סד ע"א).

פג. קול. הרזה.

פר. ערך ההוכחה של קול.

סתם, שמע שמועה" הנמצא בתלמוד לרוב קול הוא או עד אחד
(השוה תוס' כתובות קז ד"ה ששעני).

עד אחד גרוע מקול (כתובות כו ע"א, תי"ס ד"ה והאמר וד"ה אין ערעור).
יצא קול עד אשה שדוא מקודשת, אסורה להנשא; יצא קול אחרי נשואיה,
אינה צריכה לצאת: שכל קול אחרי הנשואין אין חוששין לו (לרב
אפי ניטין פה ע"ב).

גדר הקול.

נכדק השם ימצא מפי נשים וקטנים, במל הוא לר' יוחנן (גיטין א, ח' ככלי פט).

אינו קול עד שיאמרו פלוני שמע מפלוני ופלוני ופלוני עדיו והלכו למדינת הים (לרכ"ה).

יצא קול סהם בלי סיום היום והשם אין זה קול, כגון אם יצא הקול שהוא מקודשת ולא נסמן היום ושמה ושמו.

קול הברה אינה קול, אלא כרו שיהו נרות דולקות ומטות מוצעות ונשים טוות לאור הנר ושמות לה ואימרות פלונית ופלונית נתקדשה היום (לר' יוחנן ולוי). השיה נ"כ סוטה ו, א משנה.

נפלה הלזה בעיר, אמר רבי ייבוי אין הלזה ראה (תוספתא כתיבת ב, ג). יש לו אויבים, אין חוששין לקול (לכ"י, יבמות כה).

פה. בטול הקול.

יצא הקול ואמתלו עמו, זאת אומרת דבר השיברו, אין זה קול, כגון שיצא קול פלוני גרש את אשתו על תנאי (פה ע"כ מ').

יצאה האמתלא לאחר זמן, הרמי אמתלא, כן לרבה בר רב הונא בננור לר' יוחנן. במקום שיש למצוא אמתלא, חוששין לה (לרכ זכ"ד).

לא החזק הקול בב"ד ולא הוכרר אם יש לו התכונות וההנדרות האמורות למעלה, אין זה קול (לרכ ח"י, גיטין פט).

בטול הקול. מנהג סורא. לא נמצא הקול מכונן (כגון שאלו העדים ואמרו להדיס), נהגו בסורא לבטלו ולא כן בנהרדעא.

פו. דברים בעלי קול

הקינה בב"ד קינה ע"מ שיצא לו קול (כחזות ק ע"ס)

עיטור (שטר חוקה) יש לו קול (כ"מ לט פ .
קול יוצא לאנוסה (כתובות א, א)
בתולדות הנשאות יש להן קול (כתובות יו ע"ג).
קול יוצא למתנה ואין קול יוצא למציאה (כתובות ו, א).

פז. השבועה.

קודמות.

השבועה נקראת לפעמים בתלמוד בלשון ארמית מומתא (כ"ק קיד ע"א).

שני מיני שבועות הם: שבועת התורה ושבועת החכמים. שבועת התורה חמורה והיא בשם או בכנוי השם ובנקיטת חפץ (כן דעת רש"י, כתובות פה ע"א ד"ה לודי שבעה וע"ש תוס' ד"ה מיתתי לה).

השבועה - חוץ לב"ד היא ג"כ בלוי שם ונקיטת חפץ (גיטין לה ע"א רש"י).

הסכמה לשבועה פשוטה. האמין עליו את חברו בשביעה פשוטה, כגון שאמר לו דוד לוי בחיי ראשך, הר"ו יוכל לחזור בו ולשאל ממני שבועה נמורה, כן לר"מ; חכאי אינו יכול לחזור בו (מנהגין כד ע"א).

הסכמה לשבועה בין שני הצדדים. אם אין שם שבועת תורה ורק שניהם הסכימו לסמוך על השבועה, אין התובע יכול לחזור בו, לפיכך: מציא כליו ביר אחר ויש לו עדים שהם שלו והשני טוען מכרתם לי ואמר לו השבע ומוט, אינו יכול לחזור בו (כ"מ קכח ע"א).

אין ב"ד מטילין שבועה בדברים שעדים מצוין שם, כגון בדברים בעלי קול. כגון זה על המהויב שבועה להביא ראיה וכ"מ, פנ לרבא על פי איסי כן יהודה הדורש: אם יש רואה יביא ראיה ויפטר).

שבועות התורה היא שביעת ההתפטרות: נשבע הנתבע ונפטר. לפי

באור דברי רבה אין אנו מטילין עליו את השבועה מתוך שאנו חושדין אותו בכפירה, כי אם לשם זרוז בתשלומין מתוך שאנו חושדין אותו בהתשלות ובהשתמטות.

ולפיכך אין שבועת התורה נוהגת רק במורה במקצת, שיש הנלים לדבר שאינו רוצה לכפור אלא להשתמט.

אמנם מצינו ג"כ שבועה בכפירה בכול אצל שומרים הטוענים נגנב או נאנס.

אמנם רק לדעת חכמי סורא ודרום הוא כן; אבל לר' יוחנן אין שבועת השומרים רק בהודאה במקצת (ב"ק קו ע"ג; שנועות ו, א).

אמנם יש ג"כ נשבעין ונוטלין והם מתקנת חז"ל שתקנו חכמים במקרים ידועים לטובת התובעין. כגון שכיר התיבע שכרו, החנוני על פנקסו, הננזל ונחבל (ושכנגדו השוד על השנועה). כשנתבונן במקרים אלה נראה שיוצאים הם מן הכלל בזה שאינם סיכבים על מקרי הלואה כסף ממש, כי על חיובי תשלומין.

מין אחר של נשבעין ונוטלין הוא אלה, שמן הרין נוטלין גם בלא שבועה ורק מחשש יתר הטיור עליהם חכמים שבועה, כגון הפוגמת כתובתה, הגובה מנכסים משועבדים, מנכסי יתימים, מנכסי איש שלא בפניו.

לרבי יהודה גם בנשבעין ונוטלים צריך שיהא שם הודאה במקצת ולא די בהוכחה גרידא. הולף הוא בזה כנראה בשיטתו וכשיטת רבו שאין להוציא מחברו אלא בראיה.

שבועת החכמים, כגון שבועת היסת וכדומה, אינה אלא כדי להפיס דעתו של בעה"ב (שנועות מ ע"ב והשוה לרבא כתובות פו ע"ב).

אמנם לרבי יוחנן כנראה גם שבועת התורה לפיוס היא באה (שנועות פ, ב) ויש שהטיור עליו חכמים שבועה בכדי שישים אל לבו לדיוק מראש ומתחלה (כתובות פו ע"ב לרבא).

יש ג"כ שנשבעין על טענה שמא: השותפין האריסין והאפוטרופין וכדומה, לפי שדרך אלה להורות היתר לעצמם ולקחת דבר מה בעד מרחתם.

בכלל נראה שהחכמים הרהיבו את דבר השבועה במשך הזמן.

רדעת ד"ה נתקנה תקנון שבועה בפוגמת כתובתה וכדומה לפני תקנת
שבועת היסוד (כ"ק נו תוס' ד"ה ערוכ).

הננו רואים כי רב פפא מצריך שבועה למוציא שטר אם טוען הנתבע
פרוע ודורש שבועה ממוציא השטר (שנועות מא ע"ה).

עוד בוסן הגאונים הוסיפו לתקן שבועות (הסוה ביחוד ריב"ש ס' סלג).

פח. כח השבועה.

אחרי השבועה נפטר לעולם. גם אם באו עדים אח"כ והבחישהו
אינו יוצא מיד פטור לעולם, כן לרב ולשונו בזה: "שבועה קונה" (כ"ק קו ע"ה)
וכן דעת תלמידיו רב הונא ולשונו בזה: כבר "נזרו שבועה" (שנועות ז, ה).
אבל הבריות הם נגד רב. רב אמנם הולך בזה בשיטתו בדבר ערעור
הדין וסתירתו. (הסוה למעלה סעיף לה).

פט. הנפשות בשבועה.

אין נשבעין על טענת חרש וקטן. בא הקטן בטענת אביו, הנתבע
נשבע, כן לרב.

נשבעין להקדש (לשמואל תמיד, לרב כנראה רק בהולאה במקנת כדון הדיוט,
שנועות מז ע"ה ו ע"ב). אבר אין נשבעין על הקדשות.

צ. החשוד על השבועה.

החשוד על השבועה, שכנגדו נשבע ונוטל ואין אנחנו אומרים בזה
מתוך שאינו יכול לשבע משלם: שא"כ לא שבקת לו חיים, כי כל העולם
יטען נגדו ויטלו (תוס' כ"מ ה ע"ה ד"ה שכנגדו).

היו שניהם חשודים, חזרה שבועה למקומה כן לר"מ, ר' יוסי אומר
יחזקו (שנועות ז, ד מ' ולפי הפוך הגרסא שנועות מז ויש סס מחלוקת בפירוש הלשון
"חזרה שבעה למקומה" והסוה ירושלמי ג, ט).

כיוני החשודים. החשוד ע"ה הממון אינו חשוד על השביעה (פן למסקנת הכנ"י, כ"מ ו ע"א). סתם רועה פסול לערות (כ"מ ה ע"ב).
עד אחר מעיד שהוא חשוד, אינו כלום (כתובות פה).

צא. אי יכולת להשבע.

ויש מקרים שאין החייב יכול להשבע. בכגון זה יש האומרים: מתוך שאינו יכול להשבע משלם, כן דר' אבא (שביעות מו).
בשביעה דרבנן אין אנחנו אומרים מתוך שאינו יכול להשבע משלם (תוס' כתובות פה ע"א ד"ה מייחי).

צב. כופר הכול

כופר הכול פטור משביעה מדין התורה. אבל משביעין אותו שביעת היסת דפייס את התובע והיא מתקנת חז"ל (כ"מ ה ע"א, שביעות מ ע"ב): חוקה אין אדם תובע אא"כ יש לו עליו
וכן אם טען אינו יודע משביעין אותו שאינו יודע (שם תוס' ד"ה אין קד).
היה חשוד ואינו יכול להשבע שביעת היסת. אין אומרים שכנגדו שבע ונוטר: שאין עושין תקנה לתקנה (שם).
אין שביעת היסת רק בטוען ברי (כ"ז לג ע"א תוס' ד"ה מ. . .).
נשבעין שביעת היסת גם על קרקעות (לכך האי גאון והוליא זאת מן התלמוד, כ"ז לג ע"א ופ"ט תוס' ד"ה מינו).

צג. מודה במקצת המענה.

צד. אופני ההודאה.

הודה במקצת מעצמו וכפר במקצת, ה"ו נשבע על כפירתו.

מורה במקצת על פי עדים. כפר הכור והעדים העידו על מקצה,
נשבע על השאר: שלא תהא הוראת פיו גרוגה מהוראת עדים (תני ר' חייא
כ"מ ג ע"א בנגוד לר' יומין, כתובות ז, ה).

הוברר המקצת ע"י ב"ד. היא אומרת בתילה היתיה והוא אומר
אלמנה היית, הר"ז לא ישבע (כתובות ז, ה).

הודאה במקצת ע"י שטר. הוכיח השטר על מקצת הטענה, הר"ז
לא ישבע על השאר, כן לרב ולדעתו מורה בזה ר' חייא (כתובות ז, ה).

הילך. אטר לו אין לך בידי אלא החצי והילך, הר"ז חייב, כן לר'
חייא בנגוד לרב ששה. שטר הילך הוא (כ"מ ד ע"ב קרוז לסוף). קרקע הילך
הוא. חפר בה בורות שיחין ומערות, אין זה הילך (לרכא כ"מ ק ע"ב).
עברים כהילך (סו). והשוה כ"מ ה ע"א בראש.

הערה. לפי הירושלמי כתובות ב, א פיטר ר' חייא בהודאה ע"י
שטר ובבבלי מחייב ר"ח בהילך אף ששטר הילך הוא?

שטר ועדים. לרב בירושלמי כתובות ב, א פוטר ר' חייא בהודאה
כשטר, לפי שבמקום שטר אין ההודאה מעלה וטוריר. סברה זו נמצאת אצל רב
ע"א, א ברבר האסור לפרוע מלוה שאינה איברת לפני אידיהן של עבדים.
לרב שם השוב מלוה בעדים כמלוה איברת. דומה לזה אהנו מוצאים לר"ל
ור' יוחנן (אולי ז"ל כז) שהנשבע לשקר על כפירת ממון שיש ערוו עדים חייב,
לפי שעדים מצוין לשכוח, אבל אם יש עליו שטר, אין זו כפירה. ולכן נ"כ
דעת רב במקום שעדים ושטר סותרים עצמו להאמין יותר לשטר ולהצריך
שבועה לכופר במקצת נגד השטר (כ"כ קבת ע"ב למעלה), וזה אחד מן הרברים
שם ששלח ר' אבא לרב יוסף בר חמא, וכבר בררנו למעלה סעיף נו ובספר
משפט הנכסים סעיף עב שכל הרברים הם לרב הם

צה. אופני הטענה והכפירה.

המוציא מציאה לא ישבע: מפני תקון העולם (גיטין מה ע"ב).

שטר שכתוב בו סלעין דינרים ואין סלעין פחות משנים: המלוה אומר
חמש והלוה אומר, שלש, הר"ז לא ישבע, מפני שהוא כמשיב אברה, כן
"ע וב"מ ד' ע"ב) בנגוד לכן עזאי (כתובות ז, ה).

הנשבעין שלא בטענה. השותפין. האריסין האפטרופין, האשה הנושאה ונתנת בתוך הבית וכן הבית (שנועות ז, י).

בגלגול שבועה. נתגלגלה לו שבועת תורה ממקום אחר מגלגליו עליו גם טענות ספק (שנועות ז, י מ). מגלגל עליו הכול ויבור לאמור לו השבע לי שאין אהה עברי (לכ, או שלא נמכרתי לי לעבד, לרבא, קדושין כח ע"ה).

הורה במקצת ואמר איני יודע על מקצת, משלם את המותר כפי הכסף: מתוך שאינו יכול להשבע משלם (ב"מ זח ע"א לרבא על פי ר"ג ור' יוחנן. לרב הונא ורב משלם הוא גם בלא זה לפי הכלל אשר בידיהם: כרי ושמא, כריא עדיף).

צו. שעור הטענה וההודאה.

פירת הטענה שתי מעות כסף חוץ מן ההודאה שדירה בפרוטה (אמנם לז"ש די כמעט כסף אחת, שנועות ו, ה). היתה הכפירה פחות מזה, אינו נשבע, כן לר' חייא ורב בננוד לשמואל ור' יוחנן הסיברים כל הטענה כולה שתי כסף, ואם כפר פרוטה וחודה על השאר הרי הוא נשבע (שנועות מ' ע"ה).

גם דעת ר"ז תפסיד סורא כרב (שנועות ו, ה).

בכרים. נשבעין על הכרים במשהו (לשמואל שנועות מ ע"ב).

צו. תכן הטענה וההודאה.

טענה והודאה בשני מינים. טעני ליטרא זהב וחודה של כסף, פטור. טענו חטים וחודה לו בשעורים, פטור; ר"ג מחייב (שנועות לח מ').

כרל: לעולם אינו חייב עד שיטענו בדבר שבמדה שבמשקל ושכמנין ויורה לו בדבר שבמדה, שבמשקל ושכמנין, לפיכך:

טענו מנורה בת עשרה ליטרין וחודה לו בבת ה', חייב; טענו מנורה גדולה וחודה לו בקטנה, פטור (שנועות מג ע"א וע"ה).

טענו שני מינים וחודה לו באחד, חייב לרברי הכול (כן גם לחכמים החולקים על ר"ג), כן לרב ור"ל בננוד לר' יוחנן ולרב אחי דעת ר' יוחנן כרב, שנועות ו, ד. גם דעת שמואל כרב? שנועות לט ע"ה).

הגדרת המינים. קטניות - בכלל פירות הן אבל לא בכלל תבואה, דינר זהב, דינר כסף, טריטום ופונדיון מיני מטבע הם. התכן והכלי מין אחד הם לדעת אדמון ור"ג (נגוד להכמוס). ולפיכך:

טענו כרי שמן והודה לו בכלים, פטה

קרקע. אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות.

שמר. אין נשבעין על שמר משים שיש בו שעבוד קרקעית (ז"מ ד ע"ב וע"ש תוס' ד"ה אין וכן לר"ה בריה דר"י, שנועות לו ע"ב).

השימות השונות. לר"ע הדורש רבוי ומעוט אין למעט לכאורה רק שטרות בכלל ולא קרקעות השוה תוס' ב"מ ד ע"ב ד"ה אין.

עבדיב. לר"מ נשבעין על עבדים ולא על קרקע (ז"מ ק ע"ב).

גלגול. דברים שנשבעין עליהם וזקקין את הדברים שאין נשבעין עליהן להשבע על שניהם (אם חזע ממנו שניהם ביחד?, קדושין כו ע"א). השוה נ"כ לעולא ב"מ צח ע"ב.

צח. שבועה ע"י עד אחד.

כפר הכור ועד אחד מעיד שהוא חייב, הרי הוא נשבע ונפטר.

שעור הכפירה. שבועת עד אחד נוהגת גם בכפירת פרוטה, כן לשמואל ור' יוחנן בנגוד ררב הסדא (או רב הניחא!) וחבורתו (שנועות ו, א; כנלי (י).

אין נשבעין שבועת עד אחד על קרקעות (כן לרבא נגוד לרמי בר חמא, כתובות פו וע"ש תוס' ד"ה ועוד).

צט. הנשבעין ונומליין

השכיר, הנגול הנחבל, שכננדרו חשוד על השבועה החנוני על פקנסו; רבי יהודה אומר עד שתהא שם הודאה במקצת (שנועות א, א; א).

יש נשבעין וניט'ין שאין שבועתן רק חימרא מדרבנן ומה'ה נישל'ין בלא שבועה: הפוגמת כתובתה, עד מעיד שכתובתה פרועה, הנפרע מנכסים משועבדים, מנכסי יתומים ושלא בפני בע"ד (שנוט' ז, ח מ'). בעל שהוציא הוצאות על נכסי מלוג ולא אבל פירותיהם, כשהוא יוצא נשבע ונוט'ל בשבועה (כתובות עט ע"ב ותוס' טז פ ע"א).

ניזק. לרב עשו הקנת ניזק בנוקי איש כתקנת ננול בגודה והוא נשבע ונוט'ל כמה היה שוה (נ"ק סב ע"א; נ"ק ו, ז).

יורשי הנשבעין ונוט'לין. אין אדם מוריש וממון שיש עליו שבועה לבניו, כן לרב (שנוט' ז, י נבלי מ). לא היתה השבועה הק חימרא דרבנן, היורשין נישל'ין: לפי שהעמידום החכמים על דבר תורה, כן לרבי יוסא (כתובות ט, ז). מת לאחר שנתחייב שבועה, אין היורשין נוט'לין (כן לר' אבין ור"ח חולק, כתובות ט, ז).

הנבית מיתומים. זה שאמרנו למעלה שהגובה מיתומים נשבע הוא רק אם הם טוענים פרוע השטר; אבל אם טענו אבא אמר לנו שלא לזה, הרי הוא כאלו אמרו לא פרענו ולפיכך בע"ח גובה בלי שבועה (לר"א כתובות פח).

יתומים או שבועת יורשים. אין יתומים גובים אלא בשבועה שלא פקדנו אבא ושלא מצינו שטר שובר בין שמרתויו של אבא. העיר ר' יוחנן בן ברוקה שאפילו נולד הבן לאחר מיתת אביו. הר"ז נשבע (שלא מלא שטר שוכר) ונוט'ל; אמר רשב"ג אם יש עדים שאמר בשעת מיתתו שטר זה אינו פרוע, נוט'ל שלא בשבועה (שנוט' ז, ז מ').

אלמנה הגיבה מוונות, אינה נשבעת עליהן רק לבסוף כשתבא לנבית הכתובה, כן דעת חנן (פרק בתרא לכתובות) וכו' דעת התנא ר' שמעון (כתובות ט, ח).

ק. הודאה.

קא. ערף ההודאה.

הודאת בעל דין כמאה עדים דמי (תוספתא נ"מ פ"א; גיטין מ ע"ג; סה ע"ג וש"נ). הורה והעדים מעידים שהיא פטור, הר"ז חייב (נ"ב קכח ע"א).

צורת ההודאה.

* שתיקה כהודאה. על יסוד זה כנראה בניו דין אבוד הוכות ע"י התישנות החביעה (השם כתיבות קד ע"ה).

אמרו העדים הלזה אמר לנו שהיא חייב לו, לא אמר כלום, עד שיאמרו: בפנינו הודה הלזה למלוה שהוא חייב לו. היה הלזה מתכוון למסור לו עדות, עדותן קיימת אף שלא הודה בפני המלוה, כן לר' יוחנן. שטמיו. אמר לו: מנה לי בידך!—א"ל הן, ולמחר אמר לו תנהו לי!—א"ל משטה אני כך, הר"ז פטור. הכמין לו עדים אחורי הגדר ואמר לו: מנה לי בידך! א"ל הן;—רצונך שתידה בפני פלוני ופלוני?—א"ל מתיירא אני שמא תכפיני לדין ולמחר א"ל תנהו לי—א"ל משטה אני כך, הר"ז פטור.

הכמנת עדים אינה כלום, כן לרבי יוחנן. אמר רב צריך שיאמר אתם עדי (מנהדין נ, ח; כנלי כט ע"ה).

אם אח"ז טען ואמר לא היו דברים מעולם, חייב: לפי שהחוק כפרן, כן ראב"י; רבא אמר פטור: משום שמילי דכרי לא דכירי אינשי (אין איש) וזכר דכריס על הכאן).

קב. הודאות שאינן כלום.

אמתלא להודאה. אם יש להלות שלא הודה שחייב, רק כדי שלא להתראות עשיר או שלא יראו בניו עשירים, אינו מתחייב בהודאתו: לפי שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו ואת בניו (לה' ה"א, מנהדין כט ע"ב). נגוד המורה לגזון, אין הודאתי הודאה: לפי שמתוך יראה הודה (ב"ב מו ע"ה).

הודאה המחייבת גם אחרים. הודה מעצמי, חייב, אבל אין גובים מלקוחות, ולכן: הודה שהיה שטר בידי המלוה ואבדו או שהודה ששטר אינו פרוע ועדים מעידים שהוא פרוע, המלוה גובה מכני חורין ולא ממשועבדים (ב"ב קכח לפי מה ששלח ר' אבא לרב יוסף ב"ח).

המוציא שטר חוב והלזה מודה שממלוה נפל, אם אין בו אחריות

נכסים, יחוריו לו, יש בו אחריות נכסים לא יחזירנו: לפי שחוששים אנו
לפרעין ולקנוניא, כן לר' יוחנן ואביו בנניד לר' אלעזר ושמואל (ב"מ יג ע"א;
ע"ב, טו ע"ב וירושלמי ט).

הקריש כל נכסיו והיה שכיב מרע ואמר מנה לפלוני בירי, ניתנין;
חוקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש, כן לר"ה, תלמיד רב (ב"ב קעד ע"ב).

באיסורים. דומה לזה באיסורים: אדם נאמן בעדותו על כל דבר
ודבר לעשותו עליו חתיכת אסור; לחוב לאהרים אינו נאמן (כתובות א, ד לר'
אלעזר, יבמות ק"ב לר"ג).

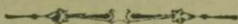
הודה המלוה ואמר שאין הלוה חייב לו כלום, כגון שאמר על השטר
אמנה או פרוע הוא, הר"ז נאמן רק לעצמו, ולכן אם היה המלוה חייב לאהרים
ואין לו לשלם ובאים בע"ח לגבות מן הלוה ממעם שעבודא דר"ג, הרי הם
גובים ממנו ואין הודאתו לא מעלה ולא מורידה, כן לאבוי (כתובות
יט ע"א).

קג. הודאת שכיב מרע.

שכיב מרע שהודה, א"צ שיאמר אתם ערי: לפי שאין אדם משטה
בשעה מיתה, כן לרבא (ב"ב קעה ע"א).

שכיב מרע שהודה, אם עמד אינו חוזר (ב"ב קעד ע"ב חוס' ד"ה שכ"מ).

ספקות בהודאת שכיב מ. אמר לבנו שטר בין שטרותי פרוע ואינו
ידוע איזהו, כולן פרועין. נמצאו אצלו שני שטרות על אדם אחד, הגדול
פרוע. אמר שטרן שיש לו בירי פרוע, הגדול פרוע. החוב שיש לו
בירי, כולן פרועין (לר"ב, ב' - קעג).

הלך ששי

משפט הדין בענשי נפשות.

היקף דיני נפשות. גלות בעונשי נפשות (סנהדרין ע"ב תוספתא ז, ג, לענין החזרה לכות בלבר; מכות כ"ג כ"ד; מכות כ"ג כ"ד של ב"ג לר' ישמעאל. דיני משפחה ויוחסין כ"ד כ"ה (סנהדרין ד, ח לענין התהלה מן הגל לרב הושעיה).

קד. הבאה לדין.

היה קול יוצא שפלוני עשה עברה, ב"ד שורחון וזג חכמים לבדוק (יבמות קח).

היה קול יוצא שפלוני הרג את הנפש בעדים, הרי הוא נתפס. חובשין ורנן אותו על הנאי אם יבואו עדים (סנהדרין ו, ח לרב שמואל כ"ו).

היה קול יוצא שאיש פלוני בהן כתב גט לאשתו ויושבת תחתיו, תצא והרבר צריך בדיקה (גיטין פח).

יצא קול שישנן לה עדים במקום אחר, אין אשה נאסרת על בעלה ע"י כך (קדושין יב ע"ג).

מלקין על קול היוצא (מכות מרדות על לא טובה השמועה, לרב, קדושין פח ע"א. השנה ג"כ דברי תלמידו רב שמואל בר יוחנן כסעף זה פסקא שניה).

קח. העדים.

הראיה. היו שנים רואין אותו מחלון זה וב' רואין אותו מחלון זה ואחד מהרה בו באמצע, בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו, הרי אלו עדות אחת, ואם לאו—שתי עדויות; לפיכך: אם נמצאת אחד מהם וזממת, הוא והן נהרגין והשניה פטורה; ר' יוסי אומר לעולם אין נהרגין עד שיהא שני עדיו מתרין בו (מכות ו ע"ג).

עדות ביוחדות. אחד רואה אותו מחלון זה ואחד מחלון זה, פסילין
(אכל כדני ממונות כשרין, מכות ז)

אין סמיתין רק בעדות עדים ולא בשאר אומדנות.

חקירות ובדיקות. דיני נפשות העדים נהקרים ונבדקים. החקירות
סובבות על הזמן והמקום: באיזה שבוע, חודש, בכמה בחודש, באיזה יום
ובאיזו שעה. סתרו זה את זה או שאמר האחר איני יודע, עדותן בטלה.

אמר אחד מהם בשני בחודש והשני—בשלושי, עדותן קיימת: שזה
יודע בעבור החודש וזה אינו יודע (בנוגע לסתירה בשעות, מחלוקת התנאים סנהדרין
מ"ט"ה).

שמונה חקירות הן (לר' אבהו, סנהדרין לג ע"ג)

ע"י החקירות יכולים העדים להיות נזופים, כגון שבאו עדים אחרים
ואמרו באותו הזמן עמנו הייתם (סנהדרין מה ע"ג וירושלמי ה, א ע"ה).

בדיקות. מכירים אתם אותו? התרתם בו? עבודה וזה שעבד אינו
היא? כל המרבה בבדיקות, הר"ז משובח. החקירה לברר הסתירה באת:
שאל נמצאו דבריהם סותרים, עדותן בטלה. אמר אחד מהם איני יודע,
עדותו קיימת.

איום. היו מכניסין אותו ומאיימין עליהם: שמא תאמרו מאומד, עד
מפי עד, מפי אדם נאמן? שמא אי אתם יודעים שסופינו לבדוק אתכם
בדרישה וחקירה? היו יודעים, שלא כדיני ממונות דיני נפשות: דיני ממונות
אדם נותן ממון ומתכפר לו; דיני נפשות דמו ודם ורעותיו תלוין בו עד סוף
העולם, שכן מצינו בקין... (לז ע"א מ'). שמא תאמרו: מה לנו ולצרה הזאת!
— והלא כבר נאמר: והוא עד... אם לא יגיד...; ושמא תאמרו: מה
לנו לחוב בדמו של זה!— והלא כבר נאמר: באבוד רשעים רנה...

קו. ההמלצה.

אצל תנאים אחדים נמצא הלשון: עדה מחייבת ועדה מצלת דכתיב
ושפטו העדה והצילו העדה, ולכן ב"ד של דיני נפשות בכ"נ.

פותרין לזכות ואין פותרין לחובה.

לא היה טוען, טוענין לו הוץ דמסיה (סנהדרין כט ע"ה).

דיין שלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה (רז מנדיל זין לפני גמ"ד וכן לאחר גמ"ד סנהדרין לד ע"א וירושלמי סו). התלמידים היושבים לפני החכמים ולא נתמנו ב"ד לכך מלמדין זכות; אפילו עדים מלמדין זכות (לר' יוסי זרבי יהודה, לג ע"ב).

אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד זכות, מעלין ומושיבין אותו בנייהם ולא היה יורד כל אותו היום כולו. אם יש ממש בדבריו שומעין לו. אחד מן התלמידים שלמד זכות ומת רואין אותו כאלו הוא חי ועומד במקומו (לר"ז"ה, סנהדרין לד ע"ב).

שני סופרי הדיינים עומדין לפנייהם וכותבין דברי המזכין והמחייבין; ר"י אומר ג' כותבין: אחד דברי המזכין, השני דברי המחייבין והשלישי דברי שניהם.

ההוראה. מתחילין לשאול מן היושבים בצד ולא מן הגדול. מונין את הדעות. שנים האומרים טעם אחד מב' מקראות, אין מונין להם אלא אחד: שהאחד ע"כ טועה הוא (לר' יוחנן, סנהדרין לד ע"א). מצרפין לתלמידים (כן לטון רז: טעם אדם לתלמידו ואח"כ דן עמו, כנגוד לתוספתא, סנהדרין לו ע"א). אין טמין לחוב רק על פי שנים. י"ב מזכין וי"א מחייבין, זכאי. י"ב מחייבין וי"א מזכין, מוסיפין שנים.

בב"ד של ע"א שלשים וששה מחייבין ושלשים וחמשה מזכין דנין אלו כנגד אלו עד שיראה אחר המחייבין את דברי המזכין (או להפך? ע"ט); לא ראה, פוטרין אותו. ר' יוסי אומר אף על ב"ד שר כ"ג אין מוסיפין.

קז. הפסק דין.

אין דנין ב' דינים ביום אחד (מו).

דיני נפשות דנין ביום וגומדין ביום, אבל לא בלילה. נומדין בו ביום לזכות, אבל לא לחובה, לפיכך: אין דנין לא בערב שבת ויר"ט. לא מצאו זכות מעבירין הדבר למחר. חברי הסנהדרין (הנגמט) מודווגין (כצתיסס או צטוק) זוגות זוגות ונושאים ונותנים בדבר כל הלילה. היו ממעטין במאכל ובמשתה ולא היו שותין יין. למחרת משכימין ובאין והמזכה אומר: אני המזכה ומזכה אני במקומי; המחייב אומר: אני המחייב ומחייב אני במקומי. המלמד חובה מלמד זכות; אבל המלמד זכות אינו חוזר ומלמד חובה. דנו לזכות והכירו שטעו, אין מחוירין.

קה. ב"ד אחר

מי שנגמר דינו וברכה ובא לפני איתו כ"ד, אין סותרין את דינו, כל מקום שיעמרו שנים ויאמרו מעירים אנו באיש פלוני שנגמר דינו כב"ד של פלוני, ופלוני ופלוני עדיו, הרי זה יהרג; ר' יהודה בן דוסתאי אומר משום ר"ש בן שמח ברח מארץ לחי"ל אין סותרין את דינו; מחוץ לארץ לארץ, סותרין את דינו: מפני זכותה של א"י (מכות ז ע"א).

קט. למוד הזכות עד הוצאת העונש לפועל.

אין מלינין את הדין (מסדרין יז ע"א, לר ע"א: לה ע"א פט ע"א מ').

נגמר הדין מוציאין אותו למקום העונש. אחר עומד על פתח כ"ד והסודרין בידו ואחד רוכב על סוס רחוק ממנו בכדי שיהא רואהו, אמר אחד מב"ד יש לי ללמד עליו זכות, הלה מניף בסודרין והסוס רץ ומעמידן. ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו; אפילו ד' ה' פעמים ובלבד שיש ממש בדבריו (מסדרין מז ע"ג מ').

הכרזה, כרוז יוצא לפניו: איש פלוני בן פלוני יוצא להסקף על שעבר עברה פלונית; פלוני ופלוני עדיו ונהעירו על יום פלוני במקום פלוני. כל מי שידוע לו זכות יבוא וילמוד.

היצא להרוג משקין אותו קורט של רבונה בכוס של יין כדי שתשרף דעתו. גשים יקרות שבירושלים היו סתנדבות ומביאות אותן (סס מג ע"א).

היה רחוק מבית המיתה כעשר אמות אומרין לו התודה: שכן דרך כל המומתין להתודות וכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא; אם אינו יודע להתודות, אומרים לו אמור, תהא מיתתי כפרה על כל עונותי; רבי יהודה אומר אם היה יודע שהוא מווסם אומר: תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעוון זה, — א"ל: א"כ יהא כל אדם אומר בן כדי לנקות את עצמו, הקרובים באים ושואלין בשלום הדיינין והערים ואומרין: אין בלבני עליכם שדין אמת נתם.

